

Scriptie 2014

2014

Sport en autisme, gaat dit samen? En hoe begeleid ik deze doelgroep?

Voorwoord:

Mijn naam is Jeroen Drop, ik ben 21 jaar en studeer aan het ROC van Twente in Almelo. Hier volg ik de opleiding sociaal agogisch werker

Als afsluiting van onze opleiding moesten we een eind scriptie schrijven.

Voor deze scriptie moest een onderzoeksvraag worden bedacht. Mijn onderzoeksvraag heb ik bedacht naar aanleiding van mijn stage periode op het VSO het Mozaïek.

Mij viel op dat de kinderen uit mijn klas vaak onrustig waren zowel voor als na een gymles.

Ik ben toen een tijdje gaan observeren en kwam tot conclusie dat er te weinig begeleiding was in de voorbereiding en afronding van een gymles.

Hierbij ben ik mij gaan afvragen hoe dit zat bij andere scholen en verenigingen.

Daarnaast was ik benieuwd hoe je de kinderen met ASS dan het beste in deze situatie zou kunnen begeleiden.

Voor mijn onderzoek heb ik dan ook verschillende bronnen raad moeten plegen. En heb hier veel informatie uit kunnen halen, veel leer punten uit kunnen halen en tips door gekregen.

Graag wil ik de personen bedanken bij het helpen van mijn onderzoek.

In het bijzonder Niels Lansink (docent aan het OPDC het Nijrees) voor zijn medewerking aan een interview. Door zijn kijk en visie op dit onderwerp heb ik dit van verschillende kanten bekeken en tot verschillende conclusies gekomen.

Daarnaast wil ik Anneke bedanken. Anneke heeft een interview afgegeven over het door haar opgerichte voetbalteam, waarin kinderen met ASS terecht kunnen.

Daarbij ben ik er achter gekomen dat mijn onderzoek veel te weeg heeft gebracht. Er zijn verschillende scholen en verenigingen naar mij toe gekomen om samen met hun een plan te maken om in de toekomst deze doelgroep zo goed mogelijk te begeleiden.

Als laatst wil ik Elise Haarman bedanken voor het snel opsturen van haar zelf geschreven boek.

Dit boek heeft mij geholpen bij de afrondende fase van mijn scriptie.

Ik hoop dat wanneer iemand dit leest. Hij of zij veel leer en tips uit mijn scriptie kan halen.

Inhoudsopgave

Voorwoord:	3
Inhoudsopgave	4
Inleiding:	7
Hoofdstuk 1: Theorieverslag:	8
Inleiding:	8
1.1 Wat is autisme:	8
1.2 Lichamelijke kenmerken bij autisme	8
1.6 Je leven als foto's:	11
1.7 Samenvatting:	11
Hoofdstuk 2: Verschillende soorten autisme:	12
Asperger	12
Inleiding:	12
2.1 Wat is Asperger:	12
2.2 Samenvatting:	12
2.3 PDD-NOS	13
2.4 Herkenbaar op stage:	14
Samenvatting:	14
Hoofdstuk 3: Literatuur:	15
3.1 Boek: Game over en start opnieuw	15
Samenvatting:	15
Eigen mening:	16
Hoofdstuk 4: Artikelen:	17
4.1 Artikel 1:	17
4.2 Samenvatting:	17
4.3 Eigen mening:	17
4.4 Artikel 2:	18
4.5 Samenvatting:	18
4.6 Eigen mening:	18
4.7 Artikel 3:	19
4.8 Samenvatting:	19
4.9 Eigen mening:	19
4.10 Artikel 4:	20
4.11 Samenvatting:	20
4.12 Eigen mening:	20

Hoofdstuk 5: Doelgroep Informatie:	21
5.1 Ontwikkelingspsychologie:	21
5.2 Inleiding:	21
5.3 Ontwikkeling puber (leeftijd 12 tot 14 jaar).....	21
5.3.1 Vroege puberteit:	21
5.3.2 Midden van puberteit:	21
5.3.3 Late puberteit.....	22
5.4 Ontwikkeling puber met ASS:.....	22
4.6 Pedagogische stromingen:	23
4.7 Thomas Gordon:.....	23
4.8 Paolo Freire:	24
4.8.1 Wat is Empowerment:.....	24
4.8.2 Persoonlijke empowerment:.....	25
4.8.3 Community empowerment	25
4.9 Methodieken:	26
4.9.1 Geef me de 5:	26
4.9.2 TEACCH programma	27
Hoofdstuk 5: Praktijkonderzoek:.....	28
5.1 Interview Anneke:	28
5.2 Samenvatting:.....	28
5.3 Conclusie:	29
5.4 Interview Lansink:.....	30
5.5 Samenvatting:.....	30
5.6 Conclusie:	30
Praktijkonderzoek:	31
5.7 Ervaringsverhaal 1:	31
5.8 Ervaringsverhaal 2:	31
Hoofdstuk 6 Beeldmateriaal:.....	32
6.1 Fragment 1: ‘autisme en sport’	32
6.2 Inleiding:	32
6.3 Conclusie:	32
6.4 Fragment 2: onderzoek autisme: Structuur schoolplein:.....	33
6.5 Inleiding:	33
6.6 Conclusie:	33
Hoofdstuk 7: Samenvatting:.....	34
Hoofdstuk 8: Conclusie:.....	35
Hoofdstuk 8: Begrippenlijst:.....	37
Hoofdstuk 9: Bronnenlijst:.....	38

Hoofdstuk 10 Bijlagen	39
Bijlage 1:	39
Artikel 2	39
Bijlage 2:	42
Artikel 2	42
Bijlage 3	43
Artikel 3	43
Bijlage 4	44
Artikel 4	44
Bijlage 5:	45
Interview Anneke:	45
Bijlage 6:	49
Interview Niels Lansink:.....	49
.....	50
Bijlage 7: Autisme stappenplan.....	51
Bijlage 8: Sportwijzer.....	52

Inleiding:

Afgelopen BPV-periode heb ik stage gelopen bij het VSO het Mozaïek in Almelo.

Op deze school zitten kinderen met Autisme Specifieke Stoornissen (ASS) en andere stoornissen. Bij deze school wordt er zowel tijdens de gymlessen als tijdens pauzes aan sport gedaan bijvoorbeeld: voetballen en basketballen.

Bij basketbal verzorgen de leerlingen zelf de verdeling van de teams. Terwijl bij het voetballen de leerlingen dit niet zelfstandig kunnen. De teams worden met behulp van de leraren gekozen.

Wat mij vooral opviel was dat de leerlingen zowel na de gymlessen als na de pauzes veel energiever waren. Ik heb vastgesteld dat de leerlingen na gymlessen en pauzes moeilijker te sturen en te corrigeren zijn. De leerlingen hebben meer moeite om de draad weer op te pakken en aan hun werk te gaan. Dit duurt altijd langer dan wanneer ze geen fysieke inspanning hebben gehad de les er voor.

Aan de hand van deze bevindingen heb ik mijn onderzoeksvraag bedacht. Mijn onderzoeksvraag is: sport en autisme, gaat dit samen? En hoe begeleid ik deze doelgroep?

De doelgroep die ik ga onderzoeken zijn kinderen met ASS in de leeftijd van 12 tot 14 jaar.

In deze scriptie wil onderzoeken hoe andere mensen deze doelgroep begeleid. Daarnaast wil ik te weten hoe de doelgroep met sport omgaat.

Verder wil ik gaan onderzoeken hoe je leerlingen na een korte of na een langdurige inspanning het beste kunt begeleiden zodat ze nadien rustig verder kunnen met de lessen.

Om tot een antwoord te kunnen komen heb ik de volgende aspecten gekozen om te onderzoeken:

In deze scriptie zal ik informatie toelichten die betrekking hebben op kinderen met ASS.

In het eerste hoofdstuk zal ik uitleggen wat autisme inhoud en hoe het ontstaat. In hoofdstuk behandel ik verschillende soorten van autisme die er zijn.

In hoofdstuk drie vind je een boek (game over, start opnieuw) die betrekking heeft op de doelgroep en aansluit op mijn onderzoeksvraag.

Hoofdstuk vier heeft vier artikelen die mijn onderzoeksvraag moeten verduidelijken en meer inzicht moet geven in de doelgroep.

In hoofdstuk zes ga de doelgroep informatie behandelen. Hierin vind je de ontwikkelingspsychologie van een kind met en zonder ASS. Daarnaast behandel ik ook enkele pedagogische stromingen zoals Thomas Gordon en Paolo Freire.

Hoofdstuk zeven is het praktijkonderzoek. Hierin zal je twee interviews vinden die ik heb afgenomen met enkele deskundige op het gebied van begeleiding van kinderen met ASS.

Daarnaast staan in dit hoofdstuk twee praktijkervaringen die ik heb meegemaakt. Aan de hand van deze ervaringen heb ik mijn onderzoeksvraag gesteld die ik in deze scriptie behandel.

Hoofdstuk acht is het hoofdstuk waar in je het beeldmateriaal zult vinden. Ik heb twee filmpjes gekozen die over mijn onderzoeksvraag gaan.

Hoofdstuk negen is een samenvatting van mijn hele scriptie.

Hoofdstuk tien is het hoofdstuk waarbij ik mijn eigen conclusie toelicht die ik aan de hand van het onderzoek heb gevormd.

Alles laatste twee hoofdstukken vind je een begrippenlijst die enkele belangrijke of moeilijke woorden nog een keer toelicht en de betekenis uitlegt.

Daarbij vind je ook de bronnenlijst van alle bronnen die ik gebruikt heb bij het samenstellen van deze scriptie.

De bijlages zal je achterin bijgevoegd vinden.

Hoofdstuk 1: Theorieverslag:

Inleiding:

In dit hoofdstuk zal ik de doelgroep waarop mijn onderzoek betrekking heeft verder toelichten. Allereerst zal ik toelichten wat autisme is en wat het inhoudt en welke soorten je hebt. Daarnaast zal ik ook het een en ander toelichten over bijvoorbeeld hoe autisme ontstaat.

1.1 Wat is autisme:

Autisme betekent letterlijk 'eenzaamheid'.

Autisme is een hersenfunctiestoornis. Bij autisme is er een fout in de hersenen aanwezig.

Volgens mijn bron (boek: Cliënt en omgeving, jaartal!) heeft autisme de volgende kenmerken

- **Ernstige relatiestoornis of sociale stoornis**
De persoon heeft weinig of één aparte interesse in mensen. Iemand met autisme lijkt niet of moeilijk bereikbaar. Daarbij toont iemand met autisme weinig of geen inlevingsvermogen en lijkt deze persoon zich meer te hechten aan voorwerpen dan aan personen. Sociale regels lijken voor iemand met autisme niet te begrijpen
- **Een taal of spraak stoornis**
De taalontwikkeling komt bij mensen met autisme vaak niet of nauwelijks op gang. Vaak zie je dat de taal niet goed en of verkeerd gebruikt wordt. Mensen met autisme vertonen opvallende kenmerken als het om taal gaat. Zo willen ze nog wel eens mensen napraten, woorden verzinnen, monotoon praten en persoonlijke voornaamwoorden verwisselen. Een autist kan moeilijk duidelijk maken wat hij wil.
- **Weerstand tegen veranderingen**
*Autisten kunnen moeilijk omgaan met veranderingen zoals hieronder ook beschreven wordt.
De persoon houdt vast aan bepaalde gewoonten, rituelen en dwangmatigheden.*
- **Opvallen dwangmatig en stereotiep gedrag**
De persoon is bijvoorbeeld sterk gehecht aan voorwerpen. Hier bij valt te denken aan bijvoorbeeld een asbak, bord, lepel of touwtje. Hierdoor zie je vaak dat mensen met autisme de neiging hebben om dingen te gaan verzamelen.

1.2 Lichamelijke kenmerken bij autisme

Wanneer het op het lichamelijke gedeelte aankomt zijn er opmerkelijke dingen bij mensen met autisme die opvallen.

Bij het motorische gedeelte kun je denken aan het fladderen met de armen en handen, met het wiegen van het bovenlichaam en met een houterige loop, vaak op de tenen. Op zintuiglijk gebied zijn kinderen met autisme gevoeliger voor prikkels zoals harde geluiden, sterke geuren en veel licht. Wat opvalt, is dat mensen met autisme vaak abnormale reacties hebben zoals angst voor harde geluiden, genieten van lichteffecten, abnormale reacties op pijn en hyperventileren. De

symptomen zijn niet bij iedere persoon aanwezig en het verschilt zoals bij de meeste stoornissen per persoon welke kenmerken er aanwezig zijn.

Figuur 1 Fladderen

Daarbij komt wel dat ik op mijn eigen stage plek heel veel te maken kreeg met kinderen die het zogenoemde ‘fladderen’ als symptoom hadden.

Mensen met autisme hebben vooral moeite met dingen te scheiden. Hierbij valt te denken aan het scheiden van belangrijke en minder belangrijke dingen.

Ook zijn deze mensen vaak gericht op details en zien ze de overeenkomst tussen bepaalde dingen niet of niet zo snel. Zo begrijpen ze dingen vaak te letterlijk omdat ze in plaatjes denken en dingen niet in het geheel zien. De afbeelding hiernaast laat zien hoe iemand met autisme de dingen vaak te letterlijk ziet.

In de afbeelding steekt de agent zijn of haar hand op (signaal om te stoppen).

Iemand met autisme interpreteert dit signaal vaak anders dan dat het bedoeld is.

De persoon kan denken dat de agent iets wil vragen of uit beleefdheid zijn of haar hand op steekt.

Door deze stoornis kan de wereld voor hen vaak verwarrend en onvoorspelbaar zijn.

Hierdoor zijn ze vaak geneigd om regels te volgen en te hanteren die ze structuur en houvast biedt.

Figuur 2: Letterlijk nemen van situaties

1.3 Hoe ontstaat autisme:

Autisme is vooral erfelijk bepaald. Dit betekent dat als één van je ouders en broers of zussen het heeft er een bepaalde kans is dat jij het ook krijgt. Als je autisme hebt dan werken je hersenen anders.

Dit is iets waar je niks aan kan doen, je wordt er mee geboren.

Mensen met autisme hebben moeite met het onderscheid maken tussen fantasie en realiteit.

Hier zullen ze natuurlijk binnen het dagelijks leven ook last van hebben.

Terug komend op mijn onderzoeksvraag of sport en autisme samen gaan moet je met dit probleem wel degelijk rekening gaan houden.

Op welke manier ga je de jongeren benaderen wanneer je ze uitleg geeft over een oefening of activiteit.

Zoals hierboven eerder al aangegeven kunnen jongeren met autisme dingen heel letterlijk nemen.

Wanneer je bijvoorbeeld tijdens een voetbal training uitleg geeft over het zo genoemde ‘zakken’ (op eigen helft gaan staan zodat tegenstander weinig ruimte heeft) kan iemand met autisme dit helemaal verkeerd interpreteren.

De persoon kan denken ‘hé zakken, moet ik nu op de grond gaan zitten’.

Dit is ook het geval bij gesprekken met iemand.

Om misverstanden te voorkomen is er de tip om altijd feedback te vragen aan de des betreffende persoon. Heeft hij of zij alles begrepen? Vraag altijd om uitleg zodat hij of zij kan vertellen hoe hij de uitleg heeft geïnterpreteerd.

1.4 Benaming van meerder stoornissen:

Autisme wordt vaak gebruikt als benaming van meerdere stoornissen. Autisme kan namelijk op verschillende manieren en in verschillende gradaties tot uitdrukking komen.

Omdat de verschillende aandoeningen veel op elkaar lijken op het gebied van symptomen en het diagnosticeren er van is ervoor gekozen om in de DSM-5 alle ontwikkelingsstoornissen samen te voegen in één categorie: autismspectrumstoornis (ASS).

(Bron: www.leokannerhuis.nl en www.wikipedia.nl)

Autisme is een aangeboren stoornis in de hersenen. Alles wat mensen met autisme zien, horen, ruiken enzovoort, wordt op de een andere manier anders verwerkt dan bij 'normale mensen'. Dit zorgt vaak voor lastige situaties. Mensen met autisme zijn eerlijk, recht door zee, en hardwerkend. Daar in tegen hebben ze moeite met overzicht houden en sociale contacten onderhouden.

Ook hebben ze een opvallend beperkt aantal interesses of activiteiten.

Dat iemand autisme heeft is niet aan de buitenkant af te zien maar het heeft wel een grote invloed op iemands leven. Mensen met autisme hebben allemaal verschillende soorten van contact maken. Dit verschilt heel erg per persoon. Zo zijn er mensen die weinig contact met anderen zoeken. Terwijl je ook mensen hebt die dit heel actief doen. Deze mensen zoeken heel vaak actief contact met andere mensen. Het gevolg hier van is dat het voor andere mensen als 'heel raar' over kan komen.

Andere symptomen bij autisme zijn:

- Niet zo goed vrienden kunnen maken.
- Moeilijk vinden om contact te hebben met anderen, je vindt het bijvoorbeeld vervelend als iemand je aanraakt.
- Niet zo goed kunnen begrijpen hoe iemand anders zich voelt.
- Niet gevoelig zijn voor dingen die om je heen gebeuren. Je trekt bijvoorbeeld een T-shirt aan en voelt niet dat het eigenlijk best koud is die dag. Of je bent heel erg gevoelig voor dingen om je heen, je kan bijvoorbeeld niet goed tegen harde geluiden.
- Niet goed mee kunnen komen op school of de uitleg niet begrijpen/verkeerd begrijpen.
- Heel erg bang zijn voor sommige dingen
- Ergens heel erg geïnteresseerd in zijn, bijvoorbeeld in computer (dit viel mij heel erg op tijdens mijn afgelopen BPV periode bij VSO 'T Mozaïek)
- Niet van veranderingen houden.

Dit zijn natuurlijk maar een aantal voorbeelden. En wanneer een persoon zonder autisme naar deze voorbeelden zou kijken zou hij of zij altijd punten van herkenning vinden.

Maar bij mensen bij autisme zijn deze punten juist heel erg zichtbaar.

Daarbij komt dat er veel meer symptomen zijn bij autisme. (Bron: www.brainwiki.nl)

1.5 Autisme en zelfstandigheid:

Daarnaast zijn er mensen met autisme die naast hun autisme ook licht verstandelijke beperkt zijn. Dit betekent niet dat iedere persoon met autisme ook licht verstandelijke beperkt is.

Je hebt net zo goed personen met autisme die hoog opgeleid zijn.

Sommigen kunnen een behoorlijk zelfstandig leven leiden, anderen hebben hun leven lang veel hulp nodig. Maar voor iedereen met autisme geldt dat het knap lastig is om te leven in een wereld die je niet begrijpt en die jou niet begrijpt. (Bron: www.Autisme.nl)

1.6 Je leven als foto's:

Om autisme zo goed mogelijk te kunnen beschrijven gebruiken we meestal het voorbeeld van 'de film'. Dit voorbeeld wordt door veel psychiaters gebruikt om aan te geven hoe de mensen met autisme de wereld zien en ondervinden. De meeste mensen zien de wereld als een film, maar mensen met autisme zien de wereld eerder als een stapel losse foto's. Zij zien minder het verband tussen dingen en zijn meer op detail gericht. Hierdoor kost het hen veel moeite om te begrijpen wat er gebeurt. Ook snappen zij vaak niet goed wat andere mensen bedoelen of voelen.

1.7 Samenvatting:

Samenvattend is autisme dus een benaming van meerdere diagnoses, onder deze diagnoses vallen: **Autisme Spectrum Stoornis (ASS), klassiek autisme, Asperger, PDD-NOS en McDD**. Bij autisme is er dus sprake van een erfelijke bepaalde stoornis die aanwezig is in de hersenen. Hierdoor hebben mensen met autisme moeite met bijvoorbeeld het contact maken en het inleven in anderen. Daarnaast zijn onverwachte veranderingen voor mensen met autisme vaak lastig.

Terug komend op mijn onderzoek vraag is dit een punt wat op mijn stage heel nadrukkelijk na voren kwam. Tijdens een sport of spel activiteit hadden de leerlingen moeite met bijvoorbeeld verlies of oneerlijkheid. Daarbij kwam ook nog is kijken dat er op het VSO het Mozaïek veel leerlingen zaten die de diagnose autisme hadden. Dit was ook wel de reden om aan deze scriptie te werken. Want zoals hierboven word beschreven valt onder autisme veel andere stoornissen. Dit was mij niet bekend.

Hoofdstuk 2: Verschillende soorten autisme:

Asperger

Inleiding:

Op mijn stage adres had ik het meest te maken met de stoornissen Asperger en PDD-NOS. Hieronder worden deze stoornissen beter toegelicht.

2.1 Wat is Asperger:

Het syndroom van Asperger behoort net zoals autisme tot het autisme spectrum stoornissen (ASS). Bij de *stoornis* of het *syndroom* van Asperger horen de volgende kenmerken.

- Ernstige relatiestoornis of sociale stoornis
- Weerstand tegen veranderingen
- Opvallend dwangmatig en stereotiep gedrag
- Intense en meer dan normale interesse in bepaalde dingen
- Normale tot hoge intelligentie

Mensen met de stoornis van Asperger vertonen een stoornis in hun non-verbale gedrag naar anderen. Zo maken zij bijvoorbeeld geen oogcontact en hebben ze een afwijkende gelaatsuitdrukking en lichaamshouding.

Bij mensen met de stoornis van Asperger zijn de tekorten in de sociale communicatie over en weer en de beperkte en stereotiepe interesses en activiteiten hetzelfde als bij autisten. De enige verschillen zijn dat mensen met het Asperger syndroom geen vertraagde taalontwikkeling vertonen en een normale of juist een hoge intelligentie hebben. Bovendien zijn zij redelijk in staat vaardigheden te ontwikkelen om zichzelf te helpen.

Belangrijke punten zijn dat mensen met Asperger gesteld zijn op ordelijkheid en routine.

Van afwijkingen raken ze in de war.

Daarbij gaat het syndroom van Asperger vaak gepaard met bijkomende stoornissen zoals dyslexie.

2.2 Samenvatting:

Samengevat hebben mensen met het syndroom van Asperger last van ernstige sociale of relatiestoornissen. Daarbij komt ook nog is kijken dat mensen het syndroom van Asperger moeite hebben met veranderingen.

Als ik hierbij kijk naar mijn stage zie ik hier veel kenmerken. Op mijn stage werd er in de pauze veel gevoetbald. Hier was er vaak sprake van veranderingen zoals het afkeuren van een doelpunt of dat iemand geen zin meer had.

Je kon dan heel goed merken aan de kinderen dat ze dit lastig vonden om te verwerken.

2.3 PDD-NOS

PDD-NOS staat voor 'Pervasive Developmental Disorder – Not Otherwise Specified'. Letterlijk vertaald betekent dit dat het gaat om een pervasieve ontwikkelingsstoornis die niet anders omschreven of benoemd wordt.

PDD-NOS volgens DSM IV:

Het DSM IV classificatiesysteem (een internationaal gehanteerd systeem om stoornissen in te delen) kent de volgende omschrijvingen van PDD-NOS:
DSM-IV adviseert om de diagnose PDD-NOS te stellen indien er een zware en in alle gebieden van de hersenen doordringende beperking heeft in de ontwikkeling van sociale communicatie over en weer met de buitenwereld, de verbale en non-verbale communicatieve vaardigheden, of de ontwikkeling van schijnbaar betekenisloos zich herhalend gedrag, interesses en activiteiten, maar wanneer de criteria niet gehaald zijn voor een meervoudige ontwikkelingsstoornis (autisme, rett's stoornis, Asperger 's syndroom, CDD) of voor een enkelvoudige ontwikkelingsstoornis (ADHD, ADD, DCD, Leerstoornissen, etc.).

(Inmiddels is er al een DSM V)

Bij de stoornis PDD-NOS horen de volgende kenmerken:

- **Beperking in de ontwikkeling van sociale vaardigheden.**
Meestal vertonen mensen met PDD-NOS op het gebied van het sociale vlak een mindere ontwikkeling dan het geval is bij mensen zonder stoornis of mensen met een andere stoornis. Het contact met anderen is wel een probleem maar staat niet zo op de voorgrond als bij mensen met autisme. Bij kinderen is het contact met de ouders of andere volwassenen vaak wel goed maar met leeftijdsgenootjes is dit een stuk minder. Het sluiten en onderhouden van vriendschappen is moeilijk
- **Beperking in verbalen en non-verbale communicatievaardigheden.**
Mensen met PDD-NOS zijn vaak onhandig en angstig in situaties met meerdere mensen. Ze begrijpen non-verbale signalen niet (boos of waarschuwend kijken bijvoorbeeld) en kunnen die zelf ook niet gebruiken. Het ontbreekt aan wederkerigheid in een sociaal contact: iemand met PDD-NOS kan bijvoorbeeld niet inspelen op wat iemand anders zegt. Zij ervaren het omgaan met anderen vaak als sociale druk en staan daardoor liever niet in de belangstelling. Hierdoor zijn zij dan ook vaak eenzaam en/of teruggetrokken.
- **Stereotiep gedrag**
Sommige kinderen tonen een enorme fantasie en halen er van alles bij als ze iets ophalen uit het geheugen. Ze hebben er echter moeite mee hun aandacht bij iets te houden als dat niet hun interesse heeft. Net als bij Asperger kunnen zij een heel eenzijdige belangstelling voor iets ontwikkelen, fanatiek vasthouden aan bepaalde routines en dwangmatige gedragspatronen ontwikkelen. Bij veranderingen kunnen zij angstige worden. En als zij angstig zijn, uiten zij dit vaak door driftig en koppig te worden.
- **Voldoet niet aan criteria voor autisme of ASS (autisme spectrum stoornis)**
Zoals hier onder vermeld staat is het zo dat PDD-NOS grote verschillen per persoon kent. Hierdoor is lastig om een diagnose te stellen. Doordat PDD-NOS zoveel verschillende symptomen kent voldoet PDD-NOS niet aan het criteria voor autisme of ASS.
(bron: Boek- Client en omgeving, jaartal)

PDD-NOS komt voor bij ongeveer 1 op de 200 kinderen. Het kan voorkomen bij mensen met een verstandelijke beperking en bij mensen met een normale en zelfs boven normale intelligentie. Het komt het meest voor bij mensen met een verstandelijke beperking.

PDD-NOS kan voorkomen in combinatie met andere stoornissen zoals ADHD, leerstoornissen of epilepsie.

Wat vooral opvalt bij mensen met PDD-NOS is dat er een aantal grote verschillen zijn per persoon.

Doordat er zulke grote verschillen zijn is het lastig om een geschikte diagnose te stellen.

PDD-NOS is een beperking die iemand zijn/haar hele leven behoud. Sommige leren er echter goed mee leven.

Daarbij komt er kijken dat mensen en dan vooral kinderen met PDD-NOS een grote fantasie hebben. Ze hebben er veel moeite mee om ergens de aandacht bij te houden waar zij geen interesse in hebben. Net als bij Asperger kunnen zij een heel eenzijdige belangstelling voor iets ontwikkelen, fanatiek vasthouden aan bepaalde routines en dwangmatige gedragspatronen ontwikkelen.

Bij veranderingen kunnen mensen met PDD-NOS angstig worden. Dit uitte ze dan vaak door driftig en/of koppig te worden.

2.4 Herkenbaar op stage:

Wat mij heel erg opviel op mijn stage adres was het feit dat de kinderen die de diagnose PDD-NOS hadden niet om konden gaan met situaties waarin bijvoorbeeld iemand pijn of verdriet had. Zo was er tijdens de gymles een kind gevallen en deze had hierdoor last van zijn enkel.

Wat mij toen opviel was dat het kind met PDD-NOS zich niet goed kon inleven in de situatie en begon te lachen. Dit leidde tot frustratie bij andere kinderen uit de klas. Maar aangezien het kind zich niet kon inleven in de situatie wist hij niet wat hij fout deed op dat moment. Ik heb hem hier wel op gewezen maar hij begreep niet wat hij fout had gedaan.

Samenvatting:

Dit bij elkaar samengevat zijn mensen met PDD-NOS beperkt in verschillende dingen zoals de sociale vaardigheden en in de communicatievaardigheden. Omdat er nogal verschillen zijn in de kenmerken die mensen met ASS hebben wordt PDD-NOS als apart onderdeel gediagnostiseerd.

Hoofdstuk 3: Literatuur:

3.1 Boek: Game over en start opnieuw

Titel: Game over? Start opnieuw

Schrijven: Elise Haarman

Illustraties: Jeannet Klooker

Vormgeving: www.hofcommunicatie.nl

Pagina's: 125

Samenvatting:

Het boek game over? Start opnieuw is een boek voor zowel kinderen als ouders die meer te weten willen komen over sport en autisme. Daarnaast is het boek voor zowel kinderen met ASS als kinderen zonder ASS. Eigenlijk voor alle leeftijden.

In het boek staan talloze tips over het onderwerp sport en autisme. Hierbij valt te denken aan hoe kies ik een sport. Maar ook hoe bereid ik mij voor op een sport en beweging activiteit. Allereerst begint het boek met een zogenoemde warming up. Hierin wordt verteld hoe het boek in elkaar steekt. Het wordt een warming up genoemd omdat dit vaak bij sport ook als eerste wordt gedaan. Omdat kinderen met ASS moeite hebben met het begrijpen en van grappen in een verhaal. In dit boek is dat heel leuk opgelost. Wanneer een grap in het verhaal staat wordt dit aangegeven met blauwe letters.

Na de warming up is hoofdstuk aan de beurt. Hierin wordt het onderwerp 'een sport kiezen' behandeld. Want voor ieder kind is dit altijd lastig.

Enkele tips die gegeven worden zijn:

1. Vraag je ouders of ze met jou willen gaan kijken bij een sport. Vanaf de kant kun je rustig kijken hoe een training gaat. Als je wilt kun je na de training vragen stellen aan de trainer.
2. Als een eerste proeftraining er spannend voor je is, spreek dan met je ouders af dat je meteen daarna iets leuks of lekkers mag uitkiezen als beloning. Zo heb je alvast iets om naar uit te kijken. Of neem iets vertrouwds mee naar de training. Alles wat jou rustig kan maken is goed. Of dat nu je *gelukshaarelastiekje*, je hond of je moeder is.

Dit zijn enkele tips die al in het begin gegeven worden.

In hoofdstuk 2 wordt de tas inpakken behandeld. Dit gebeurt allemaal op een vertellende manier. Dit houdt in dat je een verhaal leest over een persoon die iets mee maakt met betrekking op het onderwerp wat in dat hoofdstuk behandeld wordt.

In de daarop volgende hoofdstukken komen vele sporten aanbod. Hierbij valt te denken aan sporten zoals voetbal maar ook volleybal. Maar in het boek komen ook onderwerpen aan bod zoals winnen en verliezen, pesten maar ook onderwerpen zoals het leren praten over je zelf. Als afsluiting van het boek wordt er natuurlijk een cooling down gedaan. Helemaal achter in het boek staat een lijst met moeilijke woorden uitlegt.

Eigen mening:

Het boek van Elise Haarman is een zeer goed boek. Ik vind eigenlijk dat iedere school en of vereniging dit boek zou moeten aanschaffen. Het boek geeft zoveel tips zowel voor kinderen met ASS als voor kinderen zonder ASS. Maar ouders kunnen ook heel veel leer uit dit boek halen. Toen ik begon met lezen kon ik eigenlijk niet stoppen. Je komt keer op keer weer tips tegen waarvan je denkt 'he, daar heb ik wat aan' of 'daar heb ik nog nooit zo over na gedacht'. Een van de belangrijkste tips die het boek gegeven heeft vind ik de tip van een vaste plek in de kleedkamer. Je ziet dat in dit boek alles terugkomt op structuur aanbrengen. Of het nou gaat over het aanbrengen van structuur door het kind zelf of door begeleiders of ouders. Daarnaast zit er het boek een handige sportwijzer voor kinderen die niet weten welke sport ze willen doen. Deze sport wijzer heb ik toegevoegd als bijlage.

Ik ben na het lezen tot conclusie gekomen dat dit boek een aanrader is voor iedereen. Alleen de manier al hoe het geschreven is. Door er leuke verhaaltjes van te maken heeft iedereen momenten van herkenning. Hierdoor maakt dit het lezen van dit boek al veel leuker. Want als je een moment tegen komt van herkenning kun je door middel van tips tot oplossingen komen wat je daarvoor niet zou hebben gedaan.

Hoofdstuk 4: Artikelen:

4.1 Artikel 1:

Titel: Een eigen autie-voetbalteam:

Tijdschrift: Balans magazine, januari 2013

Tekst: Onbekend

Schrijver: Onbekend

Foto's: Onbekend

4.2 Samenvatting:

Een eigen autie-voetbalteam, de titel zegt het eigenlijk al. Dit artikel gaat over een voetbaltraining voor kinderen met autisme.

Elke woensdag aan het begin van de avond hebben vijf tot acht personen voetbaltraining. Er is specifiek voor dit tijdstip gekozen omdat het dan rustig is op het voetbalveld.

'Eigenlijk komt het haast nooit voor dat alle spelers er zijn' vertelt trainer Kees Herman. Die hiermee doelt op het feit dat wanneer er in de thuissituatie iets is voorgevallen de jongere niet verplicht is om te gaan trainen.

Het bijzondere aan dit team is dat er altijd voldoende begeleiding aanwezig is. Het doel hiervan is dat de training nooit gestopt hoeft te worden wanneer er een speler boos wordt.

Alles is voor deze kinderen gestructureerd opgebouwd en de oefeningen zijn van te voren bedacht en aangepast aan de doelgroep. Zo worden er oefeningen uitgebreid waardoor de spelers niet lang stil hoeven te staan en ze zich dus niet kunnen gaan vervelen.

Wat je uit dit artikel kunt halen is dat alles is gebaseerd op structuur. De deelnemers hebben allemaal een vaste plek in de kleedkamer en de trainingen zijn het zelfde opgebouwd. Er wordt elke week op een vaste dag en op een vast tijdstip in de week getraind.

4.3 Eigen mening:

Dit artikel is naar mijn mening zeer geschikt voor mijn onderzoeksvraag. Door dit artikel te lezen kom je meer te weten over hoe je de jongeren moet begeleiden in sportactiviteiten. In dit geval gaat het specifiek over voetbal en niet over sport in algemeen.

Wat mij opvalt, is dat er in dit artikel veel gesproken wordt over hoe belangrijk de structuur voor de spelers is. Daarnaast kun je uit dit artikel opmaken dat een voorbereiding heel belangrijk is. De doelgroep is gehecht aan structuur en door ze dus iedere week de zelfde opbouw van een training te geven zullen ze zich hierdoor sneller op hun gemak voelen.

Om terug te komen op mijn onderzoeksvraag of sport en autisme samen gaan kun je bij dit artikel stellen dat dit wel degelijk het geval is. De deelnemers worden in dit artikel zeer goed en gestructureerd begeleid. Daarnaast is de aanwezigheid van de ouders bij deze training heel belangrijk. Voor het kind is goed om in het geval van boosheid een vertrouwd persoon zoals een moeder of een vader in de buurt te hebben.

Dit artikel geeft heel duidelijk weer dat wanneer jongeren met autisme goed en gestructureerd worden begeleid ze wel aan sport kunnen doen. De vraag of deze jongeren ook zouden kunnen deelnemen aan een voetbalteam waar geen jongeren met autisme in verblijven is aan de hand van dit artikel een kleine conclusie uit te halen. Een van de ouders beschrijft dat zijn of haar kind niet meer kon functioneren binnen een regulier voetbalteam doordat hij of zij veel ruzie had.

Mijn mening is dat het probleem hier meestal niet aan het kind met autisme ligt. Er is gewoon te weinig gebrek aan professionele begeleiding.

4.4 Artikel 2:

Titel: Wij doen ook mee

Tijdschrift: Balans magazine, oktober 2007

Tekst: Joli Luickx

Foto's: Thijs Rooimans

Picto's: Visitaal Pictogrammen, Amsterdam

4.5 Samenvatting:

In het artikel wordt er verteld over een methode die is ontwikkeld met als doel het begeleiden van kinderen met ASS tijdens bewegingsmomenten (GYM).

Deze methode is ontwikkeld door psycholoog Petra Spuijbroek en Youri van Rijnberk leerkracht bewegingsonderwijs.

Zij willen laten zien dat doormiddel van kleine aanpassingen het mee doen met gym weer leuk kan worden.

Zij geven een aantal tips om het de kinderen met ASS een stuk overzichtelijker en gestructureerde te maken.

Het goed laten verlopen van een gymles begint al bij de voorbereiding. Er wordt als tip gegeven om aan het begin van de dag al de indeling van de gymles op het bord te hebben staan. Hierdoor komen kinderen met ASS niet voor onverwachtse dingen te staan.

Daarnaast is het volgens Petra belangrijk om een vaste plek te hebben. Dit geldt zowel voor de weg naar de gymzaal als tijdens het omkleden.

Ook hier wordt er geadviseerd om gebruik te maken van Picto's, dit om het kind een extra steuntje te geven. Zorg dat het kind weet wat het moet doen na het omkleden.

Tijdens de gymles is het voor het kind handig om een Picto's kaart bij de hand te hebben. Dit kan een extra steun geven wanneer het voor hem of haar allemaal te veel wordt. Want het is lastig voor kinderen met ASS om normaal te functioneren tijdens de gymles. Dit door de grote hoeveelheid prikkels die zo een les met zich mee brengt.

4.6 Eigen mening:

Mijn eigen mening is dat dit een artikel is waar veel scholen iets aan zullen hebben. Ik merk in mijn eigen omgeving dat er weinig scholen zijn die hier aandacht aan besteden. Het is voor iedere leraar wel extra voorbereiding. Maar uiteindelijk levert dit een stuk meer rust op voor zowel het kind als de rest van de klas. Ook hier is het weer belangrijk om de structuur en regelmaat te laten terugkomen. Wat ik zelf een heel belangrijk punt vind is dat de psycholoog aangeeft om samen met het kind met ASS aparte doelen op te stellen. Het is namelijk zo dat kinderen met ASS vaak een wat houterig en verstoord lichaamsbesef hebben.

Om dan even terug te komen op de vraag of sport en autisme samen gaan geeft dit artikel wel heel duidelijk weer dat dit kan. Al word er zowel van het kind, klas en leraar veel gevraagd. Je moet er wat tijd in steken maar het resultaat mag er zijn. Dit artikel geeft heel goed aan dat met de juiste begeleiding en voorbereiding een kind met ASS heel goed kan functioneren.

4.7 Artikel 3:

Titel: Project „autisme in de sport“

Bron: <http://www.leokannerhuis.nl/>

Tekst: Onbekend

Foto's: N.V.T.

Picto's: N.V.T.

4.8 Samenvatting:

Aan de hand van het in 2011 opgestarte project worden in dit artikel een aantal vorderingen behandeld.

Dit project is opgezet door de volgende instanties: Sportkader (ASK) / NOC*NSF en het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport (NKG).

Dit project is opgestart om de kwaliteit en kwantiteit binnen gehandicaptensport te bevorderen. Een van de hoofddoelen is om de trainers, coaches en begeleiders te leren hoe ze met autisme om kunnen gaan. Hier is een geschikte workshop bij ontwikkeld.

Het doel van de workshop is dat de deelnemer aan het einde van de workshop in staat is om:

- gedrag dat voortkomt uit autisme te herkennen en te begrijpen;
- zijn communicatie aan kan passen aan een sporter met autisme;
- structuur aan te brengen in de tijd, activiteit, ruimte en zichzelf binnen een training of wedstrijd.

In het artikel wordt ook aandacht besteed aan het begeleiden van de verenigingen. Voor deze verenigingen is er een stappenplan opgesteld om de leiders, coaches en begeleiders zo goed mogelijk voor te lichten. (Dit stappenplan is als bijlage toegevoegd.)

4.9 Eigen mening:

Dit artikel geeft informatie over een project wat heel nauw aansluit bij mijn onderzoeksvraag. Door dit artikel te lezen krijg je al een beter beeld over hoe je deze doelgroep het beste kan begeleiden. Daarbij wordt er in dit artikel meer de nadruk gelegd op de begeleidende rol en niet op de doelgroep zelf. Ik vind het stappenplan voor verenigingen een heel goed idee. Volgens mij is er te weinig informatie voor begeleiders om de doelgroep goed te kunnen begeleiden.

Dus terug komend op mijn onderzoeksvraag is dit artikel een toevoeging aan mijn scriptie. Het geeft aan dat er al meer aandacht is voor dit onderwerp.

Daarbij geeft het verwijzingen voor zowel verenigingen als leiders en begeleiders om kennis voor dit onderwerp op te doen.

4.10 Artikel 4:

Titel: Sporten met autisme? Natuurlijk!

Tijdschrift: Balans magazine, september 2013

Tekst: Joli Luickx

Foto's: Jodi Fotografie

Picto's: Onbekend

4.11 Samenvatting:

In dit artikel wordt er een kort interview gehouden met psycholoog Elise Haarman. Zij is schrijfster van het boek "game over? Start opnieuw". Elise schreef dit boek naar aanleiding van het door het NOC-NSF opgestarte project 'autisme in de sport'. Dit project biedt informatie voor volwassenen bij het begeleiden van kinderen met autisme in de sport. Elise schreef dit boek omdat ze vond dat er te weinig informatie was voor de kinderen. Ze vond dat alle informatie gericht was op volwassenen en coaches. Aan de hand hiervan schreef ze haar boek. In dit boek geeft ze tips aan kinderen met autisme en hoe om te gaan met moeilijke situaties. Hierbij valt te denken aan: wat wordt er van mij verwacht, wat bedoelen ze met die regels, wat zijn de ongeschreven regels, hoe doe ik het in de kleedkamer met al die prikkels en hoe ga ik om met winnen en verliezen. Elise geeft in het verhaal aan dat zij veel gebruikt maakt van voorbeelden. 'Elk hoofdstuk heeft een apart thema' aldus Elise. Op de vraag of het boek ook geschikt is voor ouders geeft Elise als antwoord dat er wel degelijk leerzame informatie in staat.

Bij elk hoofdstuk worden er tips gegeven. Enkele tips waar kinderen met autisme wat aan hebben zijn:

- Je tas inpakken: *Gebruik een checklist. controleer samen met je ouders of je alles hebt.*
- Kleedkamer: *Een mp-3 of oordoppen kunnen je helpen om je niet te laten afleiden of geen last te hebben van te veel geluid.*
- Voorbereiding: *Let op de klok, vertrek op tijd van je huis. Je kunt je teamgenoten niet op je laten wachten.*
- Regels: *Pak niet andermans bal af en speel over. Zelfs al ben jij het beste in het veld. Als je de ander nooit de kans geeft, leert hij het nooit*
- Veranderingen: *sprek af dat je ouders worden gebeld als de trainer/coach ziek is en er een vervanger komt.*
- Winnen of verliezen: *Feliciteer je tegenstander als je verloren hebt. Schep niet op als je zelf gewonnen hebt.*

Dit zijn enkele tips die in dit boek ter sprake komen en voor kinderen met autisme heel waardevol kunnen zijn.

4.12 Eigen mening:

Dit artikel geeft al een duidelijk beeld wat je in het boek kunt verwachten. Doordat de schrijfster wordt geïnterviewd kan zij extra informatie geven voor mensen die van plan zijn om het boek te gaan lezen. Dit artikel is heel erg geschikt bij mijn onderzoeksvraag. Door dit boek te laten lezen door kinderen of zelfs volwassenen, komen mensen tot meer duidelijkheid hoe een sportactiviteit in zijn werk gaat. Of kinderen daadwerkelijk iets hebben aan dit artikel ben ik niet van mening. Ik denk dat de kinderen meer aan het boek hebben dan aan het artikel. Wel kunnen ouders enthousiast worden van dit artikel om het boek voor zijn of haar kinderen te kopen.

Hoofdstuk 5: Doelgroep Informatie:

5.1 Ontwikkelingspsychologie:

5.2 Inleiding:

Hieronder vind je extra informatie met betrekking tot de doelgroep die ik gekozen heb voor mijn onderzoek. Die doelgroep is de ontwikkelingsfase van de puber(12 tot 14 jaar)

Allereerst zal je informatie vinden over de ontwikkeling van een kind in de puberteit. Daarnaast ook een gedeelte van de ontwikkeling van een kind met ASS in de puberteit.

Als tweede heb ik enkel pedagogische stromingen opgezocht en uitgewerkt. Het gaat hier om 2 pedagogen: Thomas Gordon en Paolo Freire.

Als laatste ligt ik enkele methodiekendie mij helpen bij mijn onderzoeksvraag. De methodieken zijn: Geef me de 5 en het in Amerika bekende TEACCH programma.

5.3 Ontwikkeling puber (leeftijd 12 tot 14 jaar)

5.3.1 Vroege puberteit:

De vroege puberteit wordt gekenmerkt door snelle groei en ontwikkeling van secundaire geslachtskenmerken. Het beeld van het eigen lichaam en zelfvertrouwen veranderen heel erg. Verschillen in de groei met leeftijdgenoten kunnen groot zijn, zoals jongens die nog klein zijn en meisjes met nog geen borstontwikkeling. Er is ook een nieuwsgierigheid naar seksualiteit, terwijl jonge pubers zich op hun gemak voelen bij mensen van hetzelfde geslacht. Vriendschappen worden steeds belangrijker. In deze periode is het denken nog concreet en de gevolgen van hun handelingen en de toekomst kunnen niet makkelijk worden geschat. Plannen voor de toekomst zijn nog vaag en onrealistisch zoals een filmster of een grote popzanger worden.

5.3.2 Midden van puberteit:

In deze periode neemt de snelheid van de lichamelijke groei af. Pubers voelen zich meer op hun gemak met hun lichaam. Er komen heftige emoties voor en er zijn veel stemmingswisselingen. Sommige tieners kunnen relatief makkelijk door deze periode heen komen, terwijl anderen hier meer moeite mee hebben.

Op cognitief gebied begint de overgang van concreet naar abstract denken. Hiermee gaan gevoelens van onoverwinnelijkheid en grootheid gepaard. Er wordt gedacht dat de wereld veranderd kan worden door er slechts over te denken. Seksueel actieve tieners denken dat ze geen anticonceptie nodig hebben omdat ze "toch niet zwanger kunnen raken". Met het begin van abstract denken beginnen tieners zich te zien zoals anderen hen zien. Hierdoor worden ze egocentrisch. Er wordt vaak geëxperimenteerd met het uiterlijk.

De seksualiteit neemt ook toe en er kunnen relaties ontstaan. Er wordt een begin gemaakt met experimenteren met seks.

De standaard voor identificatie, gedrag, activiteiten, kleding, emotionele ondersteuning en medeleven wordt bepaald door de vriendengroep. Er vindt ook een toenemende worsteling plaats waarin een puber zich probeert af te zetten tegen de normen en waarden van zijn of haar ouder(s). Dit is vaak een stressvolle tijd voor zowel de tieners als de ouders.

5.3.3 Late puberteit

Tijdens de late puberteit neemt het egoïstische gedrag af en wordt er meer rekening gehouden met anderen. Sociale relaties verschuiven van de vriendengroep naar het individu. Relaties worden ook intiemer en serieuzer. In de derde klas van de middelbare school heeft 40% van de pubers seks gehad. Dit percentage stijgt naar ongeveer 60% na de vijfde klas. Door het abstracte denken ontstaan er realistische plannen voor de toekomst. Adolescenten hebben vaak een uitgesproken mening van wat goed en slecht is. (Bron: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Puberteit>) Om in het kort aan te geven hoe de ontwikkeling van een puber is op zowel, lichamelijke, cognitieve als sociaal affectieve ontwikkeling vind je hieronder een aantal voorbeeld:

- *Lichamelijke ontwikkeling pubers:*
 - Meisjes vroegrijp, jongens laat rijp
 - Ingrijpende lichamelijke veranderingen
 - Groeispuurt
 - Vaak negatieve lichaamsbeleving
- *Cognitieve ontwikkeling pubers:*
 - Denken in formeel-operationele fase
 - Langetermijngeheugen neemt toe
 - Abstract en systematisch denken
 - Eigen denkwereld centraal
 - Zelfstandig denken
- *Sociaal-affectieve ontwikkeling pubers:*

Streven naar zelfstandigheid en verantwoordelijkheid

 - Zoeken naar eigen identiteit
 - Erbij willen horen
 - Grote interesse in seks

5.4 Ontwikkeling puber met ASS:

De puberteit gaat ook niet ongemerkt aan jongeren met autisme voorbij. Ze merken de veranderingen aan hun lichaam op en door hun beperkt begrip van sommige zaken kan dit leiden tot angsten of ongepast seksueel gedrag. Veel mensen met autisme zien in deze periode steeds duidelijker onder ogen dat ze 'anders' zijn en dat datgene wat bij anderen 'vanzelf' lijkt te gebeuren voor hen niet weggelegd lijkt te zijn. Dat geldt zeker bij relaties en seksualiteit. Mede hierdoor zien we in deze periode vaak klachten van minderwaardigheid en/of depressies ontstaan. Bij anderen ontstaat de neiging zich terug te trekken en in te leven in een eigen leefwereld. Ook kan een dergelijke periode veranderen in een middel om de buitenwereld, waarin steeds faalervaringen worden opgedaan, buiten te sluiten.

Op deze leeftijd komen de jongeren door drang om te experimenteren vaak in aanraking met producten zoals alcohol en drugs. Dit kan vaak lijden tot problemen met bijvoorbeeld, justitie of verslavingszorg. Het is voor veel jongeren met autisme moeilijk keuzes te maken voor hun toekomst. Het volgen van onderwijs vergt veel energie. Ouders hebben in deze periode vaak zeer veel moeite (met het gedrag van) hun kind bij te sturen. Ook merken ze op sommige punten juist dat de jongere te afhankelijk van hen is en daardoor te weinig zelfredzaamheid ontwikkelt.

Wat geeft aanleiding tot gedragsproblemen bij kinderen met ASS in de puberteit? Dit zal ik hieronder verder toelichten. Tijdens de puberteit komen twee factoren voor die voor jongeren met ASS een rol kan spelen bij gedragsmoeilijkheden. Er is sprake van een toename van het hormoon testosteron en tegelijkertijd zorgt het losmaking proces, dat de jongere ten opzichte van zijn ouders doormaakt, ervoor dat er conflicten tussen de jongere en zijn omgeving kunnen ontstaan. Ouders en/of verzorgers moet accepteren dat een kind zijn of haar grenzen gaat zoeken.

Nu ik dit gedrag terug ga koppelen naar mijn onderzoeksvraag kom ik tot conclusie dat de kinderen in deze leeftijdsfase moeite hebben met de zowel lichamelijke als geestelijke verandering. Doordat de kinderen in korte tijd een dusdanige verandering door maken kunnen zij hier moeite mee hebben. Bij kinderen met ASS is dit ook nog eens in een versterkte graad het geval. Kinderen met de diagnose ASS zullen extra hulp en begeleiding nodig hebben om zo goed en gestructureerd mogelijk deze fase door te komen.

4.6 Pedagogische stromingen:

Inleiding:

Pedagogiek is de wetenschap over opvoeding. Hierbij gaat het over de invloed die je als opvoeder kan uitoefenen op de ontwikkeling van een kind. Omdat er in de loop van de tijd verschillend werd gedacht over welke pedagogische stromingen goed zouden zijn voor de ontwikkeling van kinderen zijn er verschillende stromingen die invloed op de pedagogiek hebben gehad.

Enkele pedagogische stromingen zijn:

- Autoritaire stroming
- Laissez-faire stroming
- Democratische stroming

In dit hoofdstuk ga ik twee pedagogische stromingen behandelen die betrekking hebben op mijn onderzoeksvraag. Aan de hand van de informatie die ik verzameld heb zal ik twee pedagogische stromingen verder toelichten. Deze stromingen kunnen worden gebruikt bij het begeleiden of aansturen van de doelgroep. De twee pedagogische stromingen die ik ga behandelen zijn: Thomas Gordon en Paolo Freire.

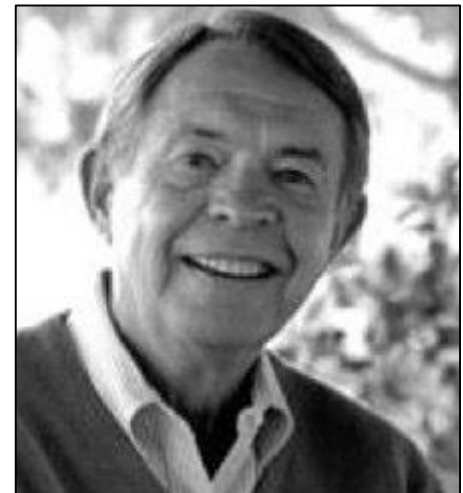
4.7 Thomas Gordon:

Thomas Gordon was een ontwikkelingspsycholoog die zich vooral bezighield met de relatie tussen ouders en kinderen. Hij vindt dat kinderen met respect behandeld moeten worden en dat ze serieus genomen moeten worden. Dwang past daar niet bij omdat daardoor de relatie wordt aangetast. Zijn methodes zijn erop gericht de communicatie te verbeteren en de kinderen zoveel mogelijk zelf hun conflicten op te laten lossen. Een opvoeder stelt zich daarbij als scheidsrechter op.

Een van de belangrijkste punten die betrekking heeft op mijn onderzoeksvraag is het actief luisteren.

- Actief luisteren
Actief luisteren, betekent dat de opvoeder goed luistert om te ontdekken bij wie een probleem ligt: bij hem of bij het kind. Goed luisteren, betekent dat de opvoeder zowel op de verbale als de non-verbale boodschap van het kind let. Hij verwoordt vervolgens de gevoelens en problemen van het kind. Hij laat merken dat hij begrijpt wat het kind bedoelt en niet alleen wat het zegt. Daarbij waakt hij ervoor dat hij niet zelf gaat analyseren, interpreteren of oplossen.

Met het actief luisteren, geeft Thomas Gordon aan dat de oplossing van een probleem vanuit het kind komt. Door goed te luisteren naar zowel de verbale als non-verbale aanwijzingen van het kind kun je tot een oplossing komen.

Figuur 3: Ontwikkelingspsycholoog: Thomas Gordon

Gordon stelt tegenover de win- of verliesmethode de geen-verlies-methode. Dit betekent het kind accepteren zoals het is en samen met het kind naar oplossingen voor problemen zoeken.

Wat volgens Gordon schadelijk is voor een kind, is het geven van gemengde boodschappen. Bijvoorbeeld: een kind mag tot een bepaald tijdstip televisie kijken maar de ouder raakt geïrriteerd omdat het kind eigenlijk zijn huiswerk zou moeten maken. Mag het nu wel of niet televisie kijken. Als een opvoeder een kind voortdurend laat merken dat het zijn gedrag niet accepteert en zegt veel van het kind te houden, dan is dit ook een gemengde boodschap.

Daarbij: Vindt Gordon dat er in de opvoeding te vaak 'jij boodschappen' voorkomen. Bijvoorbeeld: 'wat heb jij gedaan?' 'Had jij dat niet even kunnen zeggen?' Gordon vindt dat er in de opvoeding veel meer uitgegaan moet worden van de zogenaamde "ik-boodschappen". Bijvoorbeeld: "ik vind dat je ten minste, had kunnen zeggen wat je zou doen. 'ik ben ontzettend boos op je'. De opvoeder moet dus wel grenzen stellen maar de manier waarop hij dat doet moet volgens Gordon op een positieve manier gebeuren. Niet door het kind allerlei verboden op te leggen. (Bron: Boek jeugdzorg SAW 4 jaartal)

Eigen mening:

Thomas Gordon past zeer goed bij mijn onderzoeksvraag. Hij is heel erg gericht op de manier van benaderen van kinderen. Hij vindt dat je kinderen met respect moet behandelen en actief naar hun moet luisteren. Daarnaast geeft Gordon aan dat je kinderen geen gemengde boodschappen moet geven omdat kinderen hier onzeker van kunnen worden. Ik heb dit ook gemerkt op mijn afgelopen stage adres. Wanneer de kinderen niet duidelijk werd verteld wat er op de planning stond. Kon je zien dat er een soort chaos ontstond.

4.8 Paolo Freire:

De oorsprong van het concept empowerment is niet helemaal duidelijk. Volgens sommigen is het begrip geïntroduceerd door Freire in de jaren '70 als onderdeel van de Zuid-Amerikaanse bevrijdingsfilosofie. Het begrip komt voor uit de lange traditie van emancipatiebewegingen, maar dit is niet het enige punt waaruit empowerment voort komt. Empowerment biedt als concept ruimte voor iets nieuws.

De invloed van bevrijdingspedagoog Paulo Freire (1972) op een concept als empowerment kan moeilijk onderschat worden. Opvoeding is immers nimmer neutraal. De pedagogische werkwijze is afhankelijk van het standpunt dat de begeleider inneemt. Het is een middel tot bevrijding of het is een instrument tot onderdrukking. Paulo Freire wordt gezien als een van de belangrijkste grondleggers van het concept empowerment. (Bron: Boek- Jeugdzorg niveau 4, blz. 168-Empowerment)

4.8.1 Wat is Empowerment:

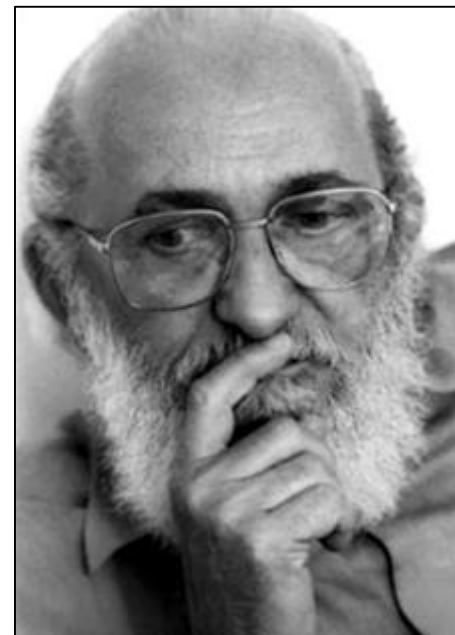
Empowerment is een term die gebruikt wordt voor een bepaalde manier van begeleiden. In de opvoedingsondersteuning wordt deze term veel gebruikt.

Bij Empowerment worden de eigen krachten van opvoeders en jeugdigen bevorderd zodat zij meer controle krijgen over hun eigen leven. Hun competenties worden vergroot door het aanleren van vaardigheden en het benoemen en activeren van positieve krachten in en rond het gezin. Zo krijgt men de kracht om eigen keuzes te maken en beslissingen te nemen. Daarbij gaat men uit van de gedachte dat mensen in de problemen dreigen te komen of zijn gekomen omdat zij een aantal vaardigheden missen om met deze problemen om te gaan.

Kort gezegd betekenen Empowerment:

Het bevorderen van de eigen krachten van opvoeders en jeugdigen, zodat zij meer controle krijgen over hun eigen leven.

Het is belangrijk om de hulpverlening aan te laten sluiten bij de behoeften van het gezin en om op een respectvolle en vertrouwelijke manier met de cliënten te praten. De hulpverlener toont begrip voor de zorg en behoeften van de hulpvrager en

Figuur 4: Bevrijding 's pedagoog: Paulo Freire

houdt daar rekening mee. Eerlijkheid is hierbij een belangrijke voorwaarde: leg uit welke stappen in het proces genomen worden en hoe die gekoppeld zijn aan het doel van de hulp.
(Bron: Boek- Jeugdzorg niveau 4, blz. 168-Empowerment) \

Empowerment is onder te verdelen in 2 soorten: Persoonlijke Empowerment en Community-Empowerment. Deze worden hieronder verder toegelicht.

4.8.2 Persoonlijke empowerment:

Bij persoonlijke Empowerment gaat het om het individuele vermogen om beslissingen te nemen en controle te hebben over het eigen leven. Voor persoonlijke empowerment is de volgende driedeling te maken:

- **Zelfbeleving:** het vertrouwen en geloof hebben in het eigen kunnen en in het kunnen uitoefenen van invloed op het eigen leven en de omgeving. Hierbij hoort ook de motivatie (wil) om dit te doen. Voorbeeld: het vertrouwen en geloof in de eigen fysieke mogelijkheden om meer te gaan bewegen door heel rustig te beginnen met 10 minuten wandelen per dag. Of niet bang zijn voor fysieke reacties als hartkloppingen die met inspanning gepaard gaan.
- **Kritisch bewustzijn** in sociale en politieke omgeving en het ontwikkelen van vaardigheden om daar mee om te gaan. Voorbeeld: inzicht krijgen in hoe het Nederlandse zorgsysteem in elkaar zit en weten waar je voor wat terecht kunt. Of ervoor zorgen dat je bij de huisarts niet afgescheept wordt met 'er is niets aan de hand' maar je ongerustheid uiten en bespreken en indien gewenst een doorverwijzing vragen.
- **Gedrag:** is de uiting van persoonlijke empowerment in het maken van bewuste keuzes, maar ook in actieve maatschappelijke participatie. Voorbeeld: weerbaarder worden door te leren nee-zeggen of deelname aan verenigingen en zelfhulpgroepen.

4.8.3 Community empowerment

Bij community-empowerment gaat het om het proces waarbij groepen of gemeenschappen meer invloed krijgen op hun gezondheid en kwaliteit van leven door middel van sociale en politieke veranderingen. Belangrijk hierbij is de organisatie en mobilisatie van groepen en de kracht en cohesie van groepen mensen. Community-empowerment kan gericht zijn op groepen als een wijk, een school of een groep patiënten. We vatten het begrip community hier breed op en het kan ook gericht zijn op de eigen organisatie. Net als persoonlijke empowerment is ook community-empowerment onder te verdelen in 3 elementen:

- **Beleving:** gevoel van verbondenheid of geloof in de mogelijkheden van de gemeenschap.
- **Kritisch bewustzijn:** inzicht in machtsverhoudingen of doelen van de gemeenschap.
- **Gedrag:** maatschappelijke participatie en de opzet van samenwerkingsverbanden. Het kan hier ook gaan om de randvoorwaarden voor het bereiken van empowerment als het aanpassen van de fysieke omgeving, het aanpassen van wet- en regelgeving of bepaalde procedures.

(Bron: <http://www.gbkwaliteit.nl/index.cfm?act=esite.tonen&pagina=49>)

Eigen mening:

Empowerment is onderdeel die de bevrijdingspedagoog Paulo Freire heeft geïntroduceerd.

Empowerment past goed bij mijn onderzoeksvraag. Dit komt omdat het bij Empowerment gaat om het bewust zijn van je handelen en gedachten.

Ik ben van mening dat bij kinderen met ASS veel meer te bereiken valt wanneer zowel de begeleiders als kinderen bewust zijn van hun eigen handelen.

4.9 Methodieken:

4.9.1 Geef me de 5:

Geef me de 5 is een methodiek die antwoord geeft op de vraag: hoe om te gaan met ASS. Het denken en het gedrag van ASS zijn het gevolg van het denken in beelden. Hierdoor ontbreekt samenhang voor ASS waardoor het kind veel onduidelijkheid ervaart en onzeker wordt met paniek, angst en ongewenst gedrag als gevolg.

Boos worden en het ongewenste gedrag bestraffen heeft geen zin. Het is wel belangrijk om de oorzaak van het probleem te achterhalen. Wat is niet duidelijk? Wat wil het kind zeggen? Welke hulpvraag kan het kind nog niet verwoorden? Welke samenhang mist het kind? Als het kind duidelijkheid krijgt en wordt geboden, verdwijnt het ongewenste gedrag dan?

Geef me de 5 biedt praktische handvaten om 'Duidelijk op de 5' te zijn.

Met behulp van de bekende puzzel van 5: WIE, WAT, HOE, WAAR en WANNEER kan de methode op ieder kind afgestemd worden waardoor er duidelijkheid ontstaat.

Indien wenselijk wordt ook de waarom uitgelegd om het kind meer inzicht te geven en zijn motivatie te bevorderen.

Geef me de 5 is dus een methode om mensen met een stoornis in het autistisch spectrum duidelijkheid en structuur te bieden en ze te leren zelfstandig te functioneren. De methode is ontwikkeld en bedacht door gedragsdeskundige op het gebied van autisme: Colette de Bruin-Wanrooij.

Colette vindt dat kinderen met een autistische stoornis op drie gebieden onvoldoende ontwikkeld zijn:

- EF (executieve functies, het kunnen uitvoeren van taken)
- CC (centrale Coherentie, het zien van de complete samenhang)
- TOM (theory of mind, het inlevingsvermogen).
-

Als gevolg hiervan is de wereld voor iemand met een autistische stoornis onduidelijk en onvoorspelbaar.

Geef me de 5 is er dan ook op gericht de wereld voor deze mensen te structureren met behulp van de vijf aspecten. Daarnaast wordt er veel gebruikt gemaakt binnen de methode van geef me de 5 van afbeeldingen (pictogrammen) dit om nog meer duidelijkheid te scheppen.

De methode hanteert een stevig basisfundament. Dit houdt in dat voor het kind met ASS een duidelijke en voorspelbare planning wordt gemaakt. Dit geldt vanaf het opstaan tot het naar bed gaan. Ook hierbij geldt dat de communicatie tussen zowel de opvoeder als begeleiders duidelijk communiceren.

(bron: http://nl.wikipedia.org/wiki/Geef_me_de_5 / <http://www.geefmede5.nl/nl/achtergrond>)

Maar wat heeft dit te maken met de onderzoeksvraag zou je denken. Eigenlijk is de methode geef me de vijf zeer geschikt voor mijn onderzoeksvraag. Binnen deze methode wordt er alles aan gedaan om het kind zoveel mogelijk structuur en regelmaat te bieden. Door steeds de 5 vragen te stellen bij situaties voorkom je problemen. Met behulp van de vragen kun je er ook achter komen wat het kind precies nodig heeft. Aan de hand hiervan kun je dan een handeling in zetten. Als voorbeeld zou je kunnen denken aan op het moment dat het bijvoorbeeld: tijdens een gym les is het voor het kind te chaotisch en onoverzichtelijk. Door de vraag te stellen wie het probleem heeft, wat het probleem is, waar vind het probleem plaats, wanneer is het probleem ontstaan, kan je uiteindelijk voldoende informatie verzamelen om de 'hoe' vraag op te lossen. Dus 'hoe los ik het probleem voor het kind op'. Weliswaar moet je hierbij denken aan de communicatie naar het kind toe.

4.9.2 TEACCH programma

In de Verenigde Staten heeft men al een aantal jaren goede ervaringen met het zogenaamde TEACCH-programma. TEACCH staat voor: Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children. Het is momenteel de meeste toegepaste methode. Het doel van deze methode is dat de kinderen een optimale zelfstandigheid verwerven. Op basis van uitgebreide diagnostiek wordt in nauwe samenwerking met de ouders een behandelingsplan voor het kind opgesteld. In eerste instantie richt men zich op communicatietraining. Meestal wordt deze snel aangevuld met sociale-vaardigheidstraining en het trainen van arbeidsmatige handelingen. De programma's bevatten een maximale structuur.

Bij het TEACCH-programma werkt men met vaste schema's visuele verwijzers en pictogrammen. Ook wordt er structuur aangebracht in tijd, in ruimte, in activiteiten en in aanpak. Men heeft dit op de volgende manier geconcretiseerd.

Structuur:

1. In tijd:
 - Elke dag hetzelfde doen op hetzelfde tijdstip;
 - Werken met picto's-agenda, picto's-horloge
 - Werken met een planbord met foto's, picto's
 - Werken met concrete voorwerpen als verwijzers naar activiteiten of gebeurtenissen
2. In ruimte:
 - Eigen kamer, eigen plek aan tafel, eigen plek in de klas
 - Spullen, voorwerpen op vaste plek
 - Afbakening van de plek
 - Afschermen van prikkels
3. In activiteiten:
 - Opdracht met begin en einde
 - Een opdracht tegelijk
 - Vaste volgorde in opdrachten
 - Duidelijke taak of opdracht
 - Duidelijke taak of opdracht
 - Activiteiten starten en eindigen met een bepaald ritueel (bij sporten wordt vaak gestart en geëindigd met een liedje).
4. In aanpak:
 - Duidelijke, accepterende houding
 - Duidelijke communicatie (eerst oogcontact en dan korte zinnen ondersteund met gebaren)
 - Duidelijkste regels en afspraken
 - Voorspelbaar
 - Geduldig, rustig
 - Consequent belonen
 -

Mening: Het TEACH Programma is naar mijn mening uiterst geschikt met betrekking tot mijn onderzoeksvraag. Tijdens het onderzoek is mij vaker duidelijk geworden dat kinderen met ASS veel duidelijk hebben bij het gebruik van PICTO'S. Maar het TEACCH programma is heel gericht op het aanbrengen van de structuur zowel thuis als buitenshuis. Ik ben dan ook van mening dat het TEACCH programma goed te gebruiken is met gymlessen. Dit heeft dan vooral betrekking op de voorbereiding van een gymles of sportactiviteit. Met behulp van het TEACCH programma breng je structuur aan in de voorbereiding. Hierdoor weet het kind ook waar het aan toe is. Zo kan het kind doormiddel van de PICTO'S tijdens lastige situaties nog terug grijpen naar de PICTO'S

Hoofdstuk 5: Praktijkonderzoek:

5.1 Interview Anneke:

Naam: Anneke

Onderwerp: Interview over een voetbal team voor kinderen met autisme.

5.2 Samenvatting:

Aan de hand van een eerder genoemd artikel in dit verslag heb ik contact gezocht met een van de oprichters van een zogenoemd auti team. Zij heeft een voetbal team opgezet voor kinderen met autisme. Ze kwam op het idee om dit te gaan doen doormiddel van haar eigen zoon. Haar zoon voetbalde eerst bij een reguliere sportvereniging maar door omstandigheden moet hij hier weg. Anneke vond dat er te weinig begeleiding voor jongeren of kinderen met autisme was. In samenwerking met de KNVB (Koninklijke Nederlandse voetbal bond) heeft ze dit project opgestart. Het auti team zoals het genoemd word is voor kinderen met de leeftijd van 7 tot 15 jaar met een autistische stoornis zoals ADD of ADHD. Het voordeel van dit team is dat er bij dit team extra begeleiders aanwezig zijn. De begeleiders worden daarnaast ondersteund door geprofessionaliseerde mensen. De begeleiders moet vooral rust en overwicht uitstralen aldus Anneke.

Anneke benadrukt in het interview dat het voordeel van 2 trainers is dat wanneer een kind uit een situatie moet worden gehaald hier de training niet onder leidt en de andere kinderen ongestoord verder kunnen.

De ouders van de kinderen zijn aanwezig voor waar nodig extra ondersteuning. Het programma van iedere training is het zelfde. Dit om de jongeren extra structuur te geven.

De kinderen voetballen naast trainingen ook wedstrijden tegen andere teams. Anneke benadrukt dat ze altijd voetballen tegen andere auti teams, 'we zijn altijd alert tijdens deze wedstrijden want dit soort wedstrijden brengt altijd spanning met zich mee'.

Uit ervaring blijkt dat het effect van een auti team heel positief is. De kinderen hoeven minder op hun tenen te hoeven lopen. Wel is het lastig voor sommige kinderen omdat alle kinderen te maken hebben met ASS. Volgens Anneke heeft dit vooral te maken omdat elk kind zijn eigen bijzonderheden heeft en dit kan voor kinderen met ASS lastig zijn om dan rekening met elkaar te houden. Maar niet alleen de kinderen hebben het positief ervaren dat het auti team er is. Zij merken dat hun kinderen veel meer plezier in voetbal hebben aldus Anneke.

Aan het eind stelde ik Anneke de vraag of sport en autisme samen gaan. Zij antwoordde hier over dat dit wel degelijk het geval was. Zij was van mening dat kinderen met ASS veel meer kunnen dan dat we zelf en de kinderen denken. Zij benadrukt dat de begeleiding is gericht op het empowerment. 'we willen de kinderen zelfvertrouwen geven en laten beseffen dat ze erbij horen'. Als tip gaf ze me om bereid te zijn om naar het kind te kijken. Accepteer dat kwaliteit er soms anders uitziet dan dat je dacht. Geniet van de kleine dingen die je bereikt

5.3 Conclusie:

Aan de hand van het interview heb ik een eigen conclusie kunnen trekken. Ik ben van mening dat kinderen heel veel gemak en genoegdoening uit dit project kunnen halen. De erkenning van de KNVB is dan ook een bevestiging dat het wordt gewaardeerd. Wat mij vooral opvalt als je kijkt naar de manier hoe ze de kinderen begeleiden is het feit dat ze met 2 begeleiders helpen.

De kinderen krijgen dus altijd dezelfde personen die tegen over hun staat. Dit geeft een stuk vertrouwen voor de kinderen. Zoals Anneke aangaf, dat haar zoon bij een regulier team niet meer welkom was en nu het auti team als zeer prettig ervaart geeft het nog een keer aan dat de kinderen hier meer op hun gemak zijn.

Wanneer we kijken naar mijn onderzoeksvraag is dit een voorbeeld wat aangeeft dat kinderen met begeleiding wel deel kunnen nemen aan sport. Weliswaar heb je hier te maken met alleen maar kinderen met ASS en niet met een groep kinderen die geen ASS hebben.

Wat mij vooral opvalt aan dit interview is dat Anneke vaak benadrukt op het feit dat er zoveel aan de structuur bieden wordt gedacht. Ook dit keer zie je weer dat structuur het belangrijkste is wat je kunt bieden. Mijn conclusie aan de hand van dit interview is dan ook dat sport en autisme wel degelijk samen kan gaan als je maar voldoende structuur biedt.

Om het volledig interview rustig na te kunnen lezen heb ik het interview als bijlag toegevoegd.

5.4 Interview Lansink:

Naam: Niels Lansink

Onderwerp: Interview over zijn functie als bewegingsdocent.

5.5 Samenvatting:

Aan de hand van mijn onderzoeksvraag was ik benieuwd hoe andere bewegingsdocent om gingen met de voorbereiding van een gymles voor kinderen met ASS.

Ik heb contact met Niels Lansink die werkzaam is op het OPDC het Nijrees als bewegingsdocent. Deze functie bekleedt hij al 15 jaar. Aan de hand van een paar opgestelde vragen ben ik tot meer inzicht gekomen op de manier hoe Niels te werk gaat.

In het interview vertelt Niels dat het volgens hem lastig is om een concreet beeld te schetsen van een kind met ASS op het gebied van lichamelijke motoriek. 'Kinderen met ASS verblijven vaker aan de zijkant van de ruimte dan kinderen zonder ASS'. 'Dit komt omdat ze moeite hebben met het maken van contact aldus Niels.

Niels benadrukt nog maar is dat kinderen met ASS over het algemeen een houderigere ontwikkeling hebben dan kinderen zonder ASS.

Wat volgens hem belangrijk is bij het geven van een gymles is het taalgebruik. 'kinderen met ASS kunnen de dingen die je verteld heel anders interpreteren'. Dit komt omdat zij heel erg beeldend denken. Op de vraag hoe zijn voorbereiding er uit ziet geeft hij aan de ze heel erg werken vanuit een bepaald visie. Aan de hand van die visie hebben zij lessen bedacht en verwerkt. 'in de loop der jaren merk je dat door de ervaring die je opdoet dat het een en ander moet veranderen aan de lessen' Aldus Niels.

Een van de opvallendste punten van het interview is de vragen hoe hij de kinderen specifiek voorbereid op de les. Niels vertelt hierbij dat hij de kinderen niet bewust voorbereid. Hij doet dit niet omdat volgens hem kun je niet altijd waarmaken wat je de kinderen de week er voor zou hebben beloofd. Er kan altijd sprake zijn van onvoorziene omstandigheden. Dan is het voor een kind moeilijker om met de teleurstelling om te gaan.

Niels probeert bij zijn uitleg altijd zo min mogelijk klassikaal te behandelen. Hij richt zich juist specifiek op de individuele begeleiding.

Zo vroeg ik hem welke eigenschappen volgens hem een beroepsoefenaar nodig zou moeten hebben om te werken met deze doelgroep. Hierop antwoordt hij 'Je moet vooral veel GEDULD hebben. Als belangrijkste tip als toekomstig pedagogisch medewerker ga hij mij dat ik moest luisteren na de leerling en niet meteen mijn eigen plan moest trekken.

Op de vraag sport en autisme gaat dit samen vond Niels dat dit wel degelijk kon. Wel moest je dan rekening houden met de belevingswereld van de kinderen met ASS.

5.6 Conclusie:

Aan de hand van dit interview heb ik een hele andere kant gezien van hoe je de kinderen zou moeten begeleiden. Niels beargumenteerde heel duidelijk het feit dat je kinderen met ASS niet zou hoeven voorbereiden op de les. Dit kan volgens hem juist alleen maar tot verwarring leiden. Ik ben deze gedeeltelijk wel met hem eens.

Om het volledig interview rustig na te kunnen lezen heb ik het interview als bijlag toegevoegd.

Praktijkonderzoek:

5.7 Ervaringsverhaal 1:

Tijdens mijn afgelopen stage bij het VSO het Mozaïek in Almelo heb ik deze situatie meegemaakt. Omdat de kinderen van mijn stage allemaal een vorm van ASS hadden waren zij gebaad bij veel structuur. Dit is juist waar het op mis ging.

Op mijn allerlaatste dag op mijn stage plek had ik de jongens beloofd dat zij aan het eind van de dag met mij mochten stoeien tijdens de gymles op de dikke mat die in de gymzaal lag. Dit vonden de jongens natuurlijk fantastisch.

Door dat ik ze dit had mede gedeeld werden de jongens uit de klas onrustig omdat ik dit al aan het begin van de dag had verteld.

Omdat het mijn laatste dag was waren alle kinderen uit de klas onrustiger dan anders. Het feit dat de normale gymles nu was veranderd zorgde voor veel onrust. De structuur verdween en de jongeren raakten het overzicht kwijt. Dit zorgde voor frustratie binnen de klas.

Deze situatie was een van de situaties waarom ik besloten heb om mijn onderzoek naar het gedrag tijdens gymlessen te doen.

Samen met de gymdocent heb ik besloten om het stoeien in het begin van de les te doen. Dit met reden dat de gymdocent het normale programma na het stoeien weer op kon pakken.

Wat mij opviel was dat de kinderen na het stoeien nog steeds onrustig waren en moeite hadden om de aandacht bij het sporten te houden. Ik ben van mening dat de plotselinge verandering van indeling van de les verstoring werkt voor de kinderen.

Wanneer je het stoeien in het begin van de stage periode zou afspreken zou je de kinderen er beter op voor kunnen bereiden. Nu was er voor zowel de gymdocent als leerlingen een onverwachte verandering die moeilijk te verwerken was.

5.8 Ervaringsverhaal 2:

De volgende situatie speelde zich even eens af op het VSO het Mozaïek.

In al die tijd dat ik stage heb gelopen op het mozaïek viel mij op dat de kinderen niet goed werden voorbereid op de gymlessen. Er werd tijdens mijn stage periode wel telkens het zelfde rooster gehanteerd maar daar bleef het ook bij. De kinderen wisten wel wanneer ze gym hadden maar niet wat ze zouden gaan doen tijdens de gymles. Ik merkte dat de kinderen voor de les al aan mij vroegen of ik wist wat zij gingen doen. Helaas moest ik ze dan hierbij teleurstellen. De kinderen waren vaak ook onrustig doordat ze gym hadden die dag.

Tijdens de gymlessen waren de kinderen natuurlijk fanatiek bezig en was er wel enig punt van structuur aanwezig. Maar op het moment dat de gymles voorbij was werden de kinderen eigenlijk aan hun lot over gelaten. Zowel in de kleedkamer tijdens het omkleden als op de terugweg naar het lokaal. Ik ben van mening dat op het moment dat je de kinderen aan het begin van het schooljaar een vaste plek aanwijst in de kleedkamer je hier het kind al veel meer structuur aan kunt bieden. Het begeleiden in de kleedkamer vind ik zelf ook heel belangrijk kinderen moeten weten dat ze bij je terecht kunnen op het moment dat er wat gebeurt tijdens het omkleden. Dit was niet het geval op het mozaïek.

Dan nu het punt waaraan ik eigenlijk mijn hele onderzoeksvraag te danken heb is feit dat de kinderen altijd na de les nog onrustig waren. Ik vroeg mij af of dit kwam door het feit dat de kinderen net fanatiek hadden gesport. Maar nadat ik een tijdje heb staan observeren kwam ik tot ontdekking dat de kinderen structuur misten zowel voor als na de gymles. Nadat ik dat aan mijn begeleider had gemeld kwam het tot hetzelfde tot conclusie. Ik heb mij geen moment bedacht en dit als onderzoeksvraag opgesteld. Want ik ben benieuw hoe dit zit op andere momenten.

Hoofdstuk 6 Beeldmateriaal:

6.1 Fragment 1: 'autisme en sport'

6.2 Inleiding:

Voor dit deel van mijn onderzoek heb ik gebruik gemaakt van 2 filmpjes. Het eerste filmpje wat is ga behandelen is een filmpje over het boek 'game over en start opnieuw' het tweede filmpje is een filmpje waarin de resultaten van een onderzoek worden verteld. Dit onderzoek ging over het gedrag van kinderen tijdens pauzes.

Naam filmpje: Autisme en sport

Bron: <https://www.youtube.com/watch?v=u2Vkl1NpNno>

Duur: 4:10

Samenvatting:

In dit filmpje wordt er een kort interview gehouden met Elise Haarman. Zij is de schrijver van het boek 'game over en start opnieuw' daarnaast schrijft Elise artikelen over autisme. Tijdens dit interview geeft Elise aan dat er 3 aspecten zijn die het lastig maakt voor kinderen met ASS om te sporten. Volgens Elise zijn dat de volgende punten:

- Het sociale aspect:
Hierbij valt te denken aan het functioneren in een groep of met een trainer.
- De hoeveelheid prikkels die je verwerken krijgt.
- Het motorische aspect:
Volgens Elise zijn kinderen met ASS vaak wat houterige waardoor ze minder zelfvertrouwen krijgen en meer moeite hebben met nieuwe dingen te proberen.

In het filmpje wordt ook verteld dat kinderen vaak moeite hebben met de taal die gebruikt worden door trainers of leraren. Als voorbeeld geven zij een plaatje waarop de vraag stond: 'wat is een proef training' Hier op kwamen reactie zoals: 'maak gehakt van je tegenstander'. Elise geeft als toevoeging dat taal voor kinderen met ASS lastig is omdat zij het vaak letterlijk nemen. Op de vraag hoe sporten met autisme een succes wordt geeft Elise als antwoord: 'als trainers en begeleiders rekening houden met elkaar.

Elise geeft als slot van het filmpje 5 tips die handig zijn voor kinderen met ASS.

Deze tips zijn als volgt:

1. Zorg dat het een vaste plek heeft in de kleedkamer heeft. Dit zorgt voor rust.
2. Blijf niet lang hangen bij verlies. Zorg hierbij voor afleiding voor het kind.
3. Spreek een teken af met je trainer of coach zodat hij weet wanneer het kind het moeilijk heeft in bepaalde situaties.
4. Zorg dat er een plek is waar het kind zich tijdelijk kan terugtrekken om af te koelen of rust te nemen.
5. Om voor een kind een geschikte sport te vinden laat hem of haar dan eerst een aantal keer proef trainen zodat hij of zij een duidelijke keuze kan maken wat hij of zij echt wil.

6.3 Conclusie:

Dit filmpje geeft informatie voor zowel ouders als kinderen met ASS. Elise geeft namelijk enkele tips om het sporten met autisme zo goed mogelijk te laten verlopen. Deze tips zijn naar mijn mening handig. Als begeleider zou je na het zien van dit filmpje al een beter beeld hebben en meer weten over hoe je een kind met ASS moet begeleiden. Het filmpje geeft niet direct antwoord op mijn onderzoeksvraag. Maar ik heb het filmpje gekozen omdat het wel degelijk een waardevolle toevoeging is. Het geeft informatie die hulp kan bieden bij het begeleiden van kinderen met ASS in de sport.

Beeldmateriaal:

6.4 Fragment 2: onderzoek autisme: Structuur schoolplein:

6.5 Inleiding:

Op SBO de Vuurvogel is onderzoek gedaan naar hoe kinderen met een autisme geholpen kunnen worden de pauzetijd goed in te vullen.

In het hieronder staat filmpje vind je uitleg over enkele resultaten van dit onderzoek.

Naam filmpje: Onderzoek autisme: structuur schoolplein

Bron: <http://www.leraar24.nl/video/1613>

Duur: 4:47

Samenvatting:

Kinderen die vallen binnen het autistisch spectrum stoornis tonen op het schoolplein soms afwijkend gedrag: ze staan vaak alleen op het plein en zoeken daarbij ook weinig contact met andere kinderen van hun school. Op het plein zijn veel prikkels aanwezig.

Hier hebben kinderen met ASS moeite mee. Zo zijn er leerlingen die tegen je aanstoten bij het langs rennen. Ook lopen alle leerlingen dwars door elkaar heen en praten ze allemaal door elkaar. Voor kinderen met ASS kan het dan heel moeilijk zijn om zich goed te oriënteren op het speelplein. Ze trekken zich daarom terug en vermijden contact.

Met behulp van onderzoek hoopt de school de kinderen te helpen om de pauzes zinvoller in te vullen.

Hiermee wordt bedoeld dat de kinderen leren zich te handhaven tussen de andere kinderen en te komen tot een plan om de tijd fijn en ontspannen te benutten. Esther Haasbroek en Evelien Vos voerden in het kader van 'Academische Speciale Basisscholen Leiden' het onderzoek uit.

Enkele punten waarbij zij tijdens het onderzoek gebruik van maakten was het gebruik van picto's kaarten. Aan de hand van deze kaarten konden leerlingen kiezen welke soort activiteit zij tijdens de pauzes wilden doen. Deze kaarten zijn bedoeld om de kinderen vooral veel structuur en houvast te bieden. Een van de resultaten die dan ook uit het onderzoek naar voren kwam was dat, wanneer kinderen geen gebruik maakten van zijn of haar picto's kaart de structuur verdween. Volgens de onderzoekers was er sprake van een soort van paniek.

Maar wanneer het kind zijn of haar kaart juist wel bij zich had werd de situatie en dus de pauze een stuk gestructureerd en overzichtelijker.

6.6 Conclusie:

Dit filmpje geeft een duidelijk beeld over wat ik wil onderzoeken voor mijn scriptie. Dit onderzoek wees uit dat kinderen met de gedragskenmerken van ASS wel degelijk behoefte hadden aan een grote hoeveelheid structuur. Het filmpje geeft na mijn mening heel duidelijk weer dat bijna elke school gebruik zou moeten maken van het Picto's systeem. Dit filmpje heb ik ook gekozen omdat ik niet alleen wil kijken na het gedrag van de kinderen tijdens sport lessen zoals: gym. Maar ook benieuwd was naar het gedrag tijdens de pauzes. Door dit filmpje te bekijken ben ik van mening dat er meer aandacht zou moeten zijn voor de indeling van de pauzes. Vaak zie je dat scholen de pauze gebruiken als uitlaatklep. Kinderen zouden hier even kunnen uitrazen. Maar dit filmpje toont aan de juist de structuur voor kinderen met ASS het belangrijkste is. Ik ben dan ook van mening na het zien van dit filmpje dat je juist tijdens de pauzes de structuur moet blijven hanteren.

Hoofdstuk 7: Samenvatting:

Deze scriptie heb ik geschreven aan de hand van bevindingen die ik in mijn afgelopen stage heb gedaan. Ik liep stage op het VSO het Mozaïek in Almelo. Het viel mij hier op dat de leerlingen na een gymles veel moeilijker te corrigeren waren. Daarnaast hadden ze ook moeite om te beginnen met hun schoolwerk nadat ze het zich sportief hadden moeten inspannen.

Aan de hand van deze bevindingen heb ik een onderzoeksvraag bedacht. De onderzoeksvraag is: Sport en Autisme gaat dat samen, en hoe begeleid ik deze doelgroep.

Allereerst heb ik informatie verzameld over autisme. Hierin behandel ik enkele vragen zoals: wat is autisme, en verschillende soorten van autisme. Bij de verschillende soorten autisme behandel ik twee soorten waarmee ik in mijn stage periode veel in aanraking kwam. Dit is PDD-NOS en Asperge. Daarnaast zal ik ook het een en ander toelichten bijvoorbeeld over hoe autisme ontstaat.

Als literatuur heb ik gekozen voor het boek 'game over, start opnieuw' van Elise Haarman. Zij schreef dit boek als hulpmiddel voor zowel kinderen met ASS als voor de begeleiders van deze kinderen. In haar boek staan talloze tips om kinderen met ASS zo goed mogelijk te begeleiden bij sporten en bewegen.

In hoofdstuk 3 behandel ik de doelgroep informatie. De doelgroep die ik behandel is in de leeftijdsfase van 12 tot 14 jaar of te wel de puberteit. In dit hoofdstuk komen de enkele zaken aanbod zoals: de ontwikkeling van een kind in de puberteit. Ook zal je hier informatie vinden over de ontwikkeling van een kind met ASS in de puberteit.

Als tweede heb ik enkele pedagogische stromingen opgezocht en uitgewerkt het gaat hier om 2 pedagogen: Thomas Gordon en Paolo Freire. Deze pedagogen hebben allebei een visie die nou aansluit op mijn onderzoeksvraag

Als laatste punt van dit hoofdstuk licht ik enkele methodieken toe die mij helpen bij mijn onderzoeksvraag. De methodieken zijn: Geef me de 5 en het in Amerika zeer bekende TEACCH programma.

Geef me de 5 is een methodiek die antwoord geeft op de vraag: hoe om te gaan met ASS. Het doel van de methode TEACCH- Programma is dat de kinderen een optimale zelfstandigheid verwerven.

In hoofdstuk 4 heb ik 2 interviews afgenomen met mensen die ervaring hebben met de doelgroep en nou verbonden staan met de doelgroep op basis van mijn onderzoeksvraag. Ik ben Anneke geïnterviewd. Anneke is oprichter van een zogenoemd Anti-team. Dit is een voetbal team voor kinderen met een ASS stoornis. Als tweede heb ik Niels geïnterviewd. Niels is al 15 jaar bewegingsdocent bij kinderen met ASS. Aan de hand van vragen heb ik meer informatie weten te verzamelen en een bredere kijk op de zaak gekregen.

In dit hoofdstuk vind je ook nog 2 praktijkervaringen die ik heb meegemaakt en die betrekking hebben op de onderzoeksvraag.

In hoofdstuk 5 vind je 2 filmpjes. Het eerste filmpje gaat over het boek van Elise Haarman. In het filmpje geeft zij een interview. Het tweede filmpje gaat over een onderzoek naar kinderen met ASS en hun gedrag tijdens de pauzes.

Verder zal je in dit verslag een conclusie vinden die ik heb gevonden na het onderzoek wat ik heb gedaan. Hier zal ik ook enkele aanbevelingen doen om het begeleiden van kinderen met ASS bij het sporten en bewegen makkelijker te laten verlopen.

Als laatste deel van mijn verslag vind je een begrippenlijst en een bronnenlijst.

Hoofdstuk 8: Conclusie:

Inleiding:

Op dit moment ben ik op het punt gekomen waarin ik de conclusie van mijn scriptie ga behandelen. Hierin zal ik enkele voor en tegen argumenten behandelen. Daarnaast verwoord ik mijn mening in een visie betreffende mijn onderzoeksvraag.

Antwoord onderzoeksvraag:

Mijn onderzoeksvraag was: Sport en autisme, gaat dit samen? En hoe begeleid ik deze doelgroep? Aan de hand van deze onderzoeksvraag heb ik enkele bevindingen gedaan.

Mij is opgevallen dat het vooral bij deze doelgroep aan komt het bieden van structuur. Je ziet dat kinderen met ASS heel erg gebaad zijn bij het bieden van structuur. Als het op gebied van structuur bieden aankomt bij het sport en bewegen kun je hier denken aan de volgende punten:

- Een vaste plek in de kleedkamer
- Een goede voorbereiding (een blaadje met de oefeningen die de volgende training worden gedaan)
- Een persoon waar bij het kind met ASS op kan terug vallen wanneer hij of zij het overzicht verliest.

Kinderen met ASS kun je het best in een groep laten functioneren met alleen maar andere kinderen met ASS. Dit omdat de kinderen dan met kinderen omgaan die in soortgelijke situatie verkeren. De kinderen zullen dan begrepen worden door andere kinderen hierdoor ze zich veilig en thuis zullen voelen.

Dit is voor hen dan ook vertrouwelijk en overzichtelijk.

Maar er zijn ook mensen die zullen beweren dat het voor kinderen met ASS beter is om ze te laten functioneren in een groep met de zogenoemde 'normale' kinderen. Zij zullen beweren dat zij hier dan meer tegenslagen te verduren krijgen waardoor zij makkelijker met bijvoorbeeld het winnen of verliezen om leren te gaan.

Daarnaast kunnen kinderen met ASS dan in toekomst ook makkelijker functioneren. Wanneer je kinderen als maar bij kinderen met ASS zet zullen zij het in de toekomst moeilijk krijgen omdat de kinderen zonder ASS andere normen en waarden en regels hanteren.

Maar ik ben toch van mening dat het voor deze doelgroep verstandiger is om met andere kinderen met ASS te sporten en bewegen. Door deze kinderen bij elkaar te zetten kun je er begeleiders opzetten die verstand hebben van zowel de doelgroep zelf als het begeleiden van de doelgroep. Naar mijn idee is het belangrijker om de kinderen met ASS dan een goede begeleiding te geven dan dat ze plezier hebben in het sporten.

Om terug te komen op mijn onderzoeksvraag of sport en autisme samen gaan en hoe je ze begeleid heb ik een duidelijke mening gevormd. Ik ben van mening dat sport en autisme wel degelijk met elkaar samen gaan. Maar ik vind dat je de kinderen dan het beste bij andere kinderen moet zetten die ook ASS hebben. Hierdoor kun je met een aantal begeleiders een grotere groep begeleiden. Daarbij komt kijken dat de kinderen in een soortgelijke situatie zitten en dus niemand van elkaar verschilt. Hier door zullen de kinderen elkaar beter begrijpen en zullen de kinderen zich meer op hun gemak voelen.

Wat heb ik geleerd van dit onderzoek?

Na een tijd lang veel informatie te hebben doorgelezen en met verschillende mensen heb gesproken over het onderwerp ben ik veel te weten gekomen. Ik ben veel meer te weten over hoe je kinderen met ASS het beste kunt begeleiden. Hierbij valt te denken aan het indelen van teams, manier van uitleggen aan de kinderen enzovoort. Daarbij ben ik tot conclusie gekomen dat dit onderwerp een soort van vergeten gedeelte is. In de tijd dat ik aan mijn onderzoek bezig was, ben ik verschillende momenten benaderd door zowel scholen als sportclubs om te praten over dit onderwerp. Mijn oude basisschool vertelde dat ze een soort van wakker geschud waren door mij. Ook hun was het nu

opgevallen dat ze veel te weinig aandacht schonken aan de voorbereiding van de leerlingen. Daarnaast vonden zij het een hele handige tip van mij om te kijken na de plekken in de kleedkamer. Ik ben van mening dat het heel belangrijk is om kinderen bij momenten van sport en bewegen goed te begeleiden. Want vaak worden deze momenten juist verkeerd gebruikt vind ik. Je ziet vaak de kinderen heel vrij worden gelaten in hun doen en laten. Maar ik vind het juist verstandiger om de kinderen bij het sporten en bewegen veel meer structuur te bieden. Dit geldt niet alleen voor kinderen met ASS maar ook voor de kinderen zonder ASS. Want ik vind dat wanneer je een kind een goede structuur bied hij veel mee krijgt van de uitleg. Maar daar naast creëer je ook een soort rust voor het kind omdat hij of zij weet wat het kan verwachten. Wanneer je de kinderen niet goed zou begeleiden ontstaat er chaos. Kinderen met ASS kunnen vaak niet zelfstandig het overzicht houden en rust voor hen zelf creëren.

Tot slot wil ik enkele aanbevelingen doen die betrekking hebben op mijn onderwerp.

Aanbeveling 1:

Geef kinderen een vaste plek in de kleedkamer. (het liefst aan de zijkanten) dit geeft kinderen met ASS meer rust en je bied hen de structuur omdat ze weten waar ze precies moeten gaan zitten bij elke training maar ook bij elke wedstrijd. Dit geldt zowel voor sport op een vereniging als op school.

Aanbeveling 2:

Bij het begeleiding houdt rekening met de manier van communiceren. Kinderen met ASS kunnen beelden informatie niet verwerken. Zij zullen niet begrijpen wat je bedoeld. Houd rekening met de manier hoe je iets verteld. Vraag het kind met ASS of hij of zij het begrepen heeft. Laat het kind voor de zekerheid uitleggen wat hij heeft meegekregen.

Hoofdstuk 8: Begrippenlijst:

1. ASS:

ASS is een afkorting van Autistisch Spectrum Stoornis. ASS word veel gebruikt in de volksmond om autisme aan te duiden.

2. PDD-NOS:

PDD-NOS staat voor 'Pervasive Developmental Disorder – Not Otherwise Specified'. Letterlijk vertaald betekent dit dat het gaat om een pervasieve ontwikkelingsstoornis die niet anders omschreven of benoemd wordt.

3. Asperge:

Het syndroom van Asperge behoort net zoals autisme tot het autisme spectrum stoornissen (ASS).

4. Puberteit:

De fase die een kind mee maakt in zijn ontwikkeling naar volwassenheid. Ieder kind heeft deze fase tussen zijn of haar 9 of 19^e levensjaar.

5. Cognitief:

Met cognitief bedoelen we het denkvermogen van een persoon.

6. Sociaal emotioneel:

Emotionele ontwikkeling beschrijft de manier waarop kinderen in toenemende mate hun emoties bewust ervaren en grip krijgen op hun emoties. De emotionele ontwikkeling heeft een sterke samenhang met de sociale ontwikkeling van kinderen. Emoties spelen een belangrijke rol bij contacten tussen mensen en de aanpassing van mensen aan hun omgeving.

7. Pedagogiek:

Pedagogiek is de wetenschap over opvoeding. Hierbij gaat het over de invloed die je als opvoeder kan uitoefenen op de ontwikkeling.

8. Thomas Gordon:

Thomas Gordon was een ontwikkelingspsycholoog die zich vooral bezighield met de relatie tussen ouders en kinderen.

9. Paolo Freire:

Zuid Amerikaanse bevrijdingspedagoog die de grondleger is van het Empowerment.

10. Empowerment:

Empowerment is een term die gebruikt wordt voor een bepaalde manier van begeleiden. In de opvoedingsondersteuning wordt deze term veel gebruikt.

11. TEACCH-programma:

TEACCH-programma is een methode die in Amerika al een aantal jaren gebruikt wordt. Het doel van deze methode is dat de kinderen een optimale zelfstandigheid verwerven.

Hoofdstuk 9: Bronnenlijst:

Internetsite:

1. [http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-\(spectrum-stoornis\).aspx](http://www.autisme.nl/over-autisme/wat-is-autisme-(spectrum-stoornis).aspx) - (<http://www.autisme.nl/>)
2. <http://www.leokannerhuis.nl/autisme/wat-autisme> - (<http://www.leokannerhuis.nl/>)
3. <http://www.brainwiki.nl/problemen/autisme#Autisme> – (<http://www.brainwiki.nl/>)
4. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Puberteit> - (<http://nl.wikipedia.org/wiki/Hoofdpagina>)
5. <http://www.gbkwaliteit.nl/index.cfm?act=esite.tonen&pagina=49> – (<http://www.gbkwaliteit.nl/index.cfm?act=home.tonen>)
6. <http://www.geefmede5.nl/nl/achtergrond> - (<http://www.geefmede5.nl/>)
7. http://nl.wikipedia.org/wiki/Geef_me_de_5 - (<http://nl.wikipedia.org/wiki/Hoofdpagina>)

Artikelen:

- Balans magazine, januari 2013 (Een eigen anti-voetbalteam)
- Balans magazine, oktober 2007 (Wij doen ook mee)
- Project „autisme in de sport”
(http://www.leokannerhuis.nl/system/files/upload/update_autisme_in_de_sport_pdf_9370_1.pdf)
- Balans magazine, september 2013 (Sporten met autisme? Natuurlijk!)

Beeldmateriaal:

- <https://www.youtube.com/watch?v=u2Vkl1NpNno> - (<https://www.youtube.com/?hl=nl&gl=NL>)
- <http://www.leraar24.nl/video/1613> - (<http://www.leraar24.nl/home.psm1>)

Boeken:

- Game over? Start opnieuw!
Auteur: Elise Haarman

Illustraties: Jeannet Klooker
ISBN: 978-90-821378-04
- Jeugdzorg; SAW 4(2010)
ISBN: 978-90-85241-45-4
- Client en omgeving; SAW 3 en 4 (2009)
ISBN: 978-90-85240-81-5
- Communicatie en organisatie; SAW 3 en 4 (2009)
978-90-85240-83-9

Overige bronnen:

- Reader Pedagogiek/Orthopedagogiek

Hoofdstuk 10 Bijlagen

Bijlage 1:

Artikel 2

Project „autisme in de sport“

Afsluiting en uitrol, september 2012

In het begin van 2011 is door de Academie voor Sportkader (ASK) / NOC*NSF en het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport (NKG) gestart met het project „autisme in de sport“. In de periode tot nu toe zijn er verschillende updates van het project verstuurd. Met gepaste trots sturen we u namens de projectgroep de laatste update. Het project „autisme in de sport“ is officieel afgerond. Maar in feite gaat het nu pas echt beginnen...

Waarom het project 'autisme in de sport' Terugblik

Het project „autisme in de sport“ is gestart als één van de projecten vanuit de impulssubsidie deskundigheidsbevordering gehandicaptensport. NOC*NSF adviseert en ondersteunt de sportbonden daarom op het gebied van deskundigheidsbevordering ten aanzien van de gehandicaptensport. Het doel hiervan is het geven van een extra impuls aan de stimulering van de kwaliteit en kwantiteit van kader werkzaam binnen de brede werkterreinen van de gehandicaptensport. NOC*NSF doet dit samen met het Nationaal Kenniscentrum Gehandicaptensport (NKG).

Het belang van het project „autisme in de sport“ is gedurende het project toegenomen. Binnen de georganiseerde sport zijn sporters met autisme actief in „speciale“ groepen of teams waar ook sporters met een (lichte) verstandelijke handicap deel van uitmaken. De meeste zijn echter actief binnen reguliere groepen of teams. Door de diversiteit en spreiding is het van belang dat iedere sporter met autisme op een *veilige* en *plezierige* manier kan sporten. Dit uitgangspunt sluit aan bij het programma „Naar een veiliger sportklimaat“. Het programma „Naar een veiliger sportklimaat“ is opgezet om gewenst gedrag te stimuleren en ongewenst gedrag in en rondom sport aan te pakken. Dit programma wordt uitgevoerd door de sportbonden en NOC*NSF (met KNVB, KNHB en NOC*NSF als voortrekkers) en heeft de steun van het ministerie van VWS, het ministerie van Veiligheid en Justitie, de Vereniging Nederlandse Gemeenten en de MOgroep.

Trainers, coaches en begeleiders hebben expliciet een plek gekregen binnen het programma „Naar een veiliger sportklimaat“. Om alle sporters *veilig* en met *plezier* te kunnen laten sporten is het van belang om trainers, coaches en begeleiders ook te leren hoe ze met sporters met autisme om kunnen gaan. De workshop die we in het project „autisme in de sport“ hebben ontwikkeld sluit hier perfect op aan. 2

Uitgangspunten project

Gedurende het project zijn er veel partijen betrokken geweest. Om duidelijk te maken waarom we doen wat we doen, zijn in de stuurgroep de uitgangspunten voor het project bepaald:

- „Samen wat samen kan, apart wat apart moet.“ We streven naar zoveel mogelijk integreren van sporters met autisme in reguliere teams en (training)groepen;
- Door de belemmeringen bij een autistisch spectrum stoornis als basis te nemen binnen de ontwikkeling van de module, beperken we ons tot de gedragsstoornissen die tot dit spectrum behoren;
- Omgaan met alle sporters met een autistisch spectrum stoornis. Zowel in team- , individueel- , regulier- als speciaal sportaanbod;
- Doel van de ontwikkeling van de module is in beginsel het ondersteunen van de trainer, coach, begeleider. In principe zijn er alleen resultaten opgeleverd die deze doelgroep kunnen ondersteunen bij het begeleiden van mensen met autisme. Bijvoorbeeld: Het spoorboekje helpt de vereniging waardoor de trainer ook geholpen is.

Wat is er ontwikkeld?

Workshop voor trainers/coaches met betrekking tot sporters met autisme, die ofwel in te passen is in de huidige opleidingen op niveau 2 en 3 of als aparte bijscholing gegeven kan worden.

Het doel van de workshop is dat de cursist aan het einde van de workshop in staat is om:

- gedragingen die voortkomen uit autisme te herkennen en begrijpen;
- zijn communicatie aan te passen aan een sporter met autisme;
- structuur aan te brengen in de tijd, activiteit, ruimte en zichzelf binnen een training of wedstrijd.

Producten behorende bij de workshop zijn:

- Format workshop met bijbehorende werkvormen;
- Reader ter informatie en ondersteuning voor (potentiële) cursisten;
- E-learning applicatie als trigger en ondersteuning voor (potentiële) cursisten.

Naast een workshop voor de trainer/coach is er binnen het project „autisme in de sport“ ook aandacht voor de vereniging. Voor de vereniging als geheel is er een stappenplan ontwikkeld: *“In beweging met autisme”*: *In 4 stappen naar een autismevriendelijke sportvereniging*.

Dit stappenplan richt zich op verschillende aandachtsgebieden in de vereniging en kan daardoor op verschillende manieren worden gebruikt:

- verenigingen die hun sportaanbod graag willen uitbreiden en aanpassen om sporters met autisme te werven, kunnen het gehele stappenplan doorlopen;
- verenigingen die al leden hebben met autisme vinden in dit stappenplan tips en hulpmiddelen om het sportaanbod te verbeteren

Het stappenplan is tot stand gekomen in samenwerking met het steunpunt autisme van REC Oost-Nederland. Ook heeft REC Oost-Nederland een bijdrage geleverd aan het project in de vorm van de poster "Sport en Autisme: sterke kanten van de trainer/coach". Op de poster staan 25 striptekeningen met elk een praktische aanwijzing. De poster is te bestellen bij Uitgeverij Pica.

Publicaties

Naast de updates zijn er ook andere media en organisaties geweest waarin het project „autisme in de sport“ aandacht heeft gekregen:

- Autismeweek 2012: de pilot van de workshop heeft plaatsgevonden tijdens de autismeweek 2012 en maakte ook deel uit van de activiteitenkalender in die week.
- Engagement met autisme: dit tijdschrift wordt verspreid onder de leden van de Nederlandse Vereniging voor Autisme (NVA). In het artikel staat het project centraal en komt de hoofddocent van de workshop aan het woord.
- REC Oost –Reportage "train-de-trainer dag": Aandachtspunten waar je op moet letten als (toekomstig) workshopdocent, aangevuld met het verhaal van een sporter met autisme. Het artikel is te lezen op de website van REC Oost-Nederland.

Verdere uitrol en implementatie

Momenteel hebben er naast de pilots drie workshops plaatsgevonden op verschillende plekken in het land (Zwolle, Alkmaar en „s-Hertogenbosch). Vanaf september 2012 staan er nog 12 gepland. Voor een overzicht van deze workshops en om je in te schrijven klik hier.

Door het programma „Naar een veiliger sportklimaat“ kunnen wij de workshop in de huidige vorm in ieder geval tot en met 2016 blijven aanbieden. De workshops zullen regionaal aangeboden worden om de drempel voor trainers en coaches zo laag mogelijk te houden. In overleg met de Academie voor sportkader kunnen we de workshop ook binnen de bond of (een cluster van) verenigingen aanbieden. Bent u hierin geïnteresseerd neem dan contact op via opleidingen@noc-nsf.nl. Tot slot zullen wij het stappenplan voor verenigingen verspreiden binnen ons netwerk in de georganiseerde sport. De digitale vorm van dit stappenplan maakt het eenvoudig om veel verenigingen en andere geïnteresseerden te bereiken. Via deze weg willen wij u ook vragen om deze update en het stappenplan binnen uw netwerk te verspreiden.

Contact

Heeft u vragen of wilt u op de hoogte blijven van deze en andere workshops, modules, materialen enzovoort? Neem dan een kijkje op de website: www.nocnsf.nl/academie-voor-sportkader. Of neem contact op via opleidingen@noc-nsf.nl of 026-4834454.

Bijlage 2:

Artikel 2

Bijlage 3

Artikel 3

Bijlage 4

Artikel 4

Bijlage 5:

Interview Anneke:

Hallo Anneke:

Vragen over team:

- **Wat houdt het auti-team in.**

In ons geval hebben we 2 groepen, eentje bij VV Noordwijk en eentje bij FC Lisse. Tijdens wedstrijden worden deze groepen samengevoegd tot een team. We voetballen een competitie met andere teams voor kinderen met ASS. Onze trainers en coaches worden extra begeleid door een professional en we trainen altijd met 2 trainers.

- **Welke leeftijdscategorie neemt deel aan dit team?**

We gingen uit van 8-12, maar in de praktijk is het 7-15

- **Nemen de kinderen deel aan wedstrijden.**

Ja, er is een competitie binnen district West 2, waar ook Waddinxveen, Ridderkerk, Kralingen en Den Haag aan deelnemen. Dit zijn allen gespecialiseerde autiteams.

- **Zijn er zowel jongens en meisjes welkom binnen het team.**

Ja, maar in de praktijk hebben we alleen nog jongens

- **U bent een voetbal team op gaan richten voor kinderen met autisme. Waarom specifiek voor deze doelgroep.**

Zoals veel autiteams, is ook dit team opgericht vanuit een behoefte van ouders. In dit geval was het onze oudste zoon die van zijn reguliere voetbalvereniging af moest, omdat ze hem daar niet konden hanteren.

- **Wat zijn de eisen waaraan een kind moet voldoen om te mogen deelnemen.**

Eigenlijk hebben we geen echte eisen. Als een ouder denkt dat zijn of haar kind beter past binnen een autiteam, dan is het kind in principe welkom. Enige uitzonderingen zijn kinderen die een gevaar vormen voor de anderen, maar dat hebben we nog nooit aan de hand gehad. Dit betekent in de praktijk dat een kind met een andere diagnose, bijvoorbeeld ADD of ADHD, ook gebaat kan zijn bij deelname aan ons team.

Vragen over training:

- **Uit wat voor oefeningen bestaat een training voor kinderen met ASS, of is er geen verschil met een reguliere training?**

Ik denk dat er meer structuur is en er zijn 2 trainers, verder is er niet veel verschil. In Noordwijk hebben we een poos een paar spelers gehad die het heel moeilijk vonden en die werden op een lager niveau getraind.

- **Kunt u mij vertellen hoe het programma voor de training er over het algemeen uit ziet.**
Opwarmen, oefeningen op balvaardigheid, oefeningen op samenspel en we eindigen altijd met een wedstrijdje.
- **Wat wordt er gedaan als er een kind boos of verdrietig is?**
Dat is waarom er 2 trainers zijn (onder andere). Dat kind krijgt apart aandacht, maar de training gaat voor de andere kinderen door. Er zijn ook altijd ouders aanwezig om eventueel een kind op te vangen. Het gebeurt natuurlijk geregeld dat een speler boos is, of iets niet eerlijk vindt. Wat dan de beste benadering is, ligt helemaal aan het kind. Soms moet een kind gewoon even time-out, soms moet er gepraat worden, soms moet er gecorrigeerd worden en soms moet er iets worden afgesproken dat recht doet aan een gevoel van onrechtvaardigheid dat een kind kan hebben.

Vragen over begeleiding:

- **Hoe worden de kinderen begeleid tijdens training?**
Door de trainers, maar er wordt vooral gewoon lekker getraind, zoals andere kinderen ook doen.
- **Is er specifiek naar begeleider(s) gezocht voor deze doelgroep?**
Ja en de begeleiders worden extra ondersteund door een professional.
- **Hoe worden de ouders bij het proces betrokken?**
Veel, zowel tijdens vergaderingen als de ALV, als rond de wedstrijden. We proberen nu ook een avond te organiseren met de ouders om te zien wat er beter kan.
- **Hoe worden de kinderen begeleid tijdens de wedstrijd(wanneer er niet aan wedstrijden wordt gedaan 'overslaan')**
Door de zelfde mensen die ook trainen. De ouders zijn dan ook aan de kant. Omdat we altijd voetballen tegen kinderen die zelf ook ASS hebben, is iedereen wel alert. Spanning voor de wedstrijd, competitiedrang en een vreemde omgeving, zorgen soms voor stressreacties.
- **Welke vaardigheden en competenties moeten begeleiders bezitten om deze kinderen goed te kunnen begeleiden.**
Rust, overzicht, structuur, kennis van voetbal, flexibiliteit. Kennis van autisme is een pré, maar anders de bereidheid om er wat over te leren.
- **Werkt u samen met andere verenigingen die een team voor autisten hebben, en zo ja waaraan moeten wij denken**
We hebben een competitie, zoals hierboven al uitgelegd. Tevens een regionaal overleg met

de KNVB, die heeft toegezegd dat autivoetbal onder KNVB gaat vallen.

Vragen over ervaringen:

- **Wat zijn de ervaringen die kinderen ervaren?**
De kinderen vinden het leuk, ervaren dat ze minder op hun tenen hoeven te lopen. Soms ook ervaren ze het als lastiger, omdat een groep kinderen met ASS met allemaal hun eigen bijzonderheden ook wel ingewikkeld kan zijn
- **Merken ouders een verschil nu het kind deelneemt aan het anti- team**
Zo ja, waar uit blijkt dat?
Plezier in voetbal
- **Hebt u een ervaring waaruit blijkt dat het deelnemen aan het team een positieve werking heeft. Hierbij valt te denken aan het verbetering/verandering in de thuissituatie**
Durf ik zo niet te zeggen, voor onze zoon gold dat wel, maar die heeft geholpen met de oprichting en voelde zich heel vereerd dat er voor hem speciaal een vereniging werd opgericht.

Mening vragen:

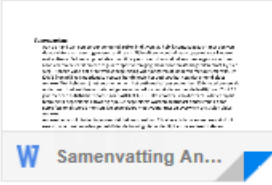
- **Mijn onderzoeksvraag is: 'Sport en autisme gaat dit samen, en hoe begeleid ik deze doelgroep. Wat is uw mening over deze stelling.?'**
Mijn mening is dat autisme en sport, en autisme en teamsport samen kunnen gaan. Ik ben van mening dat kinderen met ASS veel meer aan kunnen dan we zelf denken en dan de kinderen zelf denken. Onze begeleiding is heel erg gericht op empowerment, de kinderen zelfvertrouwen geven en laten beseffen dat ze erbij horen, dat zij het beste uit zichzelf kunnen halen.
Natuurlijk kost het soms aanpassing, maar het levert zoveel op.
- **Welke tip kunt u mij als toekomstig pedagogisch medewerker mee geven in de omgang met kinderen met een stoornis binnen het ASS:**
Wees bereid om met het kind te kijken naar wat het nodig heeft. Accepteer dat kwaliteit er soms anders uitziet dan je dacht. Geniet van de kleine dingen die je kunt bereiken. Accepteer dat je vaak geen bevestiging of dankbaarheid krijgt, maar haal je voldoening uit het mee mogen lopen met dit unieke kind of deze unieke kinderen. Het autisme van mijn zoon heeft mij heel veel geleerd over mezelf, over de verwachtingen die ik heb van anderen en hoe ontspannend het is om die verwachtingen los te laten.

Hieronder vind je de afbeelding met de bevestiging dat het interview goed is samengevat en is goedgekeurd.

verbeterde versie Postvak IN x 📄 🖨️ 📧

 Jeroen Drop <jdrop92@gmail.com> 📧 9 apr. ☆ ↩️ ⌵
aan voorzitter ⌵

Ik heb de de fouten er uit gehaald. zou u kunnen bevestigen dat het nu goed is.
Mvg: Jeroen Drop

 voorzitter@voetbalvoorautisten.nl 📧 9 apr. ☆ ↩️ ⌵
aan mij ⌵

Beste Jeroen

helemaal akkoord.

Veel succes verder

Anneke>

☰

Bijlage 6:

Interview Niels Lansink:

1. Hoelang bent u al werkzaam binnen het speciaal onderwijs en in welke functie?

'Ik ben 15 jaar werkzaam binnen het speciaal onderwijs. Hier heb ik altijd gefunctioneerd als bewegingsdocent'

2. Wat zijn volgens u de verschillen in de ontwikkeling (lichamelijk, motorisch) bij iemand met ASS in vergelijking met een kind op het reguliere onderwijs.

'Het is lastig om een concreet beeld te schetsen. Kinderen met ASS verblijven vaker aan de zijkant van de ruimte dan kinderen zonder ASS. Dit komt omdat ze moeite hebben met het maken van contact.

Daarnaast zijn kinderen met ASS over het algemeen houderige in hun ontwikkeling dan kinderen zonder ASS

3. Sport en autisme gaat dit samen?

'Vind ik van wel, maar een aandachtspunt is dat je rekening houdt met de belevingswereld van kinderen met ASS'.

4. Wat is er anders dan een sportles voor kinderen met ASS dan voor kinderen uit het regulier onderwijs.

'het taalgebruik, bij kinderen met ASS moet je heel erg oppassen wat je uitlegt. Wanneer je iets beeldend zegt is het voor een kind met ASS lastig om het te snappen.

5. Hoe ziet uw voorbereiding van een sportles er uit?

Wij werken hier vanuit een visie. Aan de hand van deze visie hebben wij lessen bedacht en deze in een plan verwerkt. In de loop der jaren merk je dat je door de ervaring die je op doet dat het een en ander moet veranderen aan de lessen. Dit doen we dan in overleg.

6. Hoe ziet uw voorbereiding op de les voor de kinderen met ASS er uit. Hierbij valt te denken aan het voorbereiden van de kinderen.

'Ik bereid de kinderen bewust niet voor op de lessen die ik geef. Dit doe ik zodat de kinderen leren om te gaan met momenten waarbij de structuur minder is of zelfs ontbreekt.

Daarnaast kun je niet altijd waarmaken wat je de kinderen de week er voor zou hebben beloofd.

Er kan altijd sprake zijn van onvoorziene omstandigheden. Er kan bijvoorbeeld in de pauze wat gebeurd zijn of de kinderen zijn heel druk. Dan is het voor een kind moeilijker om met de teneurstelling om te gaan wanneer de beloofde les niet door gaat.

In de bovenbouw werken wij met de zogenoemde PTA's deze PTA's zijn onderverdeeld in periodes. In elke periode moet de leerling een aantal vaardigheden leren.

7. Met welke verschillende begeleidingsstijlen werkt u.

Ik probeer altijd zo min mogelijk klassikaal te behandelen. Ik richt mij juist specifiek op het individueel begeleiden. Hierbij kun gerichter de ontwikkeling stimuleren van een leerling.

8. Wat maakt het aantrekkelijk om met deze doelgroep te werken:

'Dit zijn er heel veel, maar een van de aantrekkelijkste is toch wel het hebben van het kleine succes die een groot effect hebben op de toekomst.

9. Welke eigenschappen heb je nodig om met kinderen met ASS goed om te kunnen gaan:

Je moet vooral veel GEDULD hebben, daarnaast moet je structuur kunnen bieden, enkele andere belangrijke eigenschappen is het kunnen bieden van de juiste zorg.

10. Welke tip kunt u mij als toekomstig pedagogisch medewerker mee geven in de omgang met kinderen met een stoornis binnen het ASS:

'Wat ik als belangrijkste tip mee wil geven is: luister naar de leerling en ga niet je eigen plan trekken'

Hieronder vind je email waar word bevestigd dat het interview goed gekeurd is door Niels Lansink:

samenvatting interview Postvak IN x

 Jeroen Drop <jdrop92@gmail.com> 9 apr. ☆

aan Niels ▾

Hallo Niels,
Ik heb de fout er uit gehaald. zou je kunnen controleren of het klopt en de bevestiging geven dat het goed is.
MVG Jeroen Drop

 Niels Lansink 9 apr. ☆

aan mij ▾

Prima zo
Gr niels

Op 9 apr. 2014 12:00 schreef "Jeroen Drop" <jdrop92@gmail.com> het volgende:

Bijlage 7: Autisme stappenplan

Bijlage 8: Sportwijzer